

MUNKÁSÜGYI SZEMLE

KÖZLEMÉNYEK A MUNKÁSBIZTOSÍTÁS, A SZOCIÁLIS EGÉSZSÉGÜGY, A MUNKÁS-
VÉDELEM, A MUNKAVISZONY ÉS AZ IDE VONATKOZÓ JOGGYAKORLAT KÖRÉBŐL.

SZERKESZTI: KIS ADOLF.

TÁRSSZERKESZTŐK: Dr. STEIN FÜLÖP és Dr. HAHN DEZSŐ.

Megjelenik minden hó 10-én és 25-én. Előfizetési ár egy évre 20 korona.
Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, VII., Rózsa-utca 29. szám.
Telefon: 93-99. Postatakarékpénztári csekk-számla 24.911.

Családi kertek.

Irta dr. Ferenczi Imre.

Amint az éhes ember előtt csak az eledel gyűjtőfogalma lebeg, szinte függetlenül annak származásától, minőségétől, sőt árától, azonképen a jelenlegi szélső lakásinség idején a budapesti lakos előtt a lakáskérdés egyértelmű a meglevő lakások szaporításával. Nem törődnek nálunk még azzal, hogy a lakáskérdés megoldásának bonyolult előfeltételei vannak, hogy városépítésünk átszarmazott hibás alapjain, a rendszertelen városfejlesztés, a csapnivaló építési szabályzat, a közérdekellenes telekpolitika mellett nem lehet olcsó és egészséges lakásokat építeni. Arra sem vetnek ügyet, hogy hiába épít község és állam ezerszámra kislakásokat, az építési hitel intézményes ujjaszervezése nélkül a lakásinségnek időszakosan vissza kell térnie. Mentől több lakást, mentől előbb, lehetőleg a közhatalom kezéből: ez a közvélemény követelése, amely ügyet sem vet olyan intézményekre, amelyek épen a lakásinség közepette enyhíthetnék bajait (pl. a lakáspiac folytatólagos kimutatása, ingyenes lakásközvetítés, lakásügyi tanácsadó és békéltetőhivatal stb.). A lakásreform előharcosainak feladata az, hogy a gyökeres reformok jelentőségét a közvélemény tudatában átmeneti intézkedésekkel elhomályosítani ne engedjék.

Itt van pl. a telekpolitika nagy, egyetemes érdekű szociális problémája. A művelt államokban százezreket toborzottak zászlajuk alá a földreform ligái. Nagybritanniában immár parlamenti krizist idézett elő a telkek modern megadóztatása; Németországban elsőrangú politikai kérdés a birodalmi értékszaporulati adó kérdése. Nálunk ellenben ugyszólván ismeretlenek még ezek és hasonló törekvések és még azok a javaslatok is, amelyek a legmérsékeltebb álláspont szempontjait fedezik, a gyökeres újításokat érő ellentállással találkoznak. A modern községi politikának valóságos közhelye pl. a külföldön az, hogy a községnek a városterület lehető nagy részének tulajdonába kell helyezkednie. Így juthat a telkek természetes, azaz a népesség szaporodásával és a város fejlődésével járó értékszaporulatának tulaj-

donába, így akadályozhatja meg a telkek árának mesterséges üzérkedés-szerű felhajtását és csak ekkor irányíthatja a város egész fejlődését úgy, ahogy azt a község és a közönség gazdasági és egészségügyi érdekei valóban megkívánják. Olcsó községi háztelkek a város minden részében, nagy kertes kisházak városrészek, a városterület takarékos, intenzív beépítése, parkok, játszótérek, sportpályák bőviben: mindennek előfeltétele a megfelelően nagy és megfelelően kezelt telekállomány. Messze vezetne, ha ennek a modern telekpolitikának vezető elveire és bevált intézményeire e helyen kitérnék. Csak egy intézményére kívánom ezúttal a közfigyelmet nyomtatékosan felhívni most, amikor a város jómódú közönsége a fürdőkre és nyaralóhelyekre készül: a családi kertekre.

A dolgos népnek tizezrei itt maradnak a nyári melegben is a bérkaszárnnyakkal túltömött fővárosnak irgalmatlanul zsufolt lakásaiban és esténként a poros, rossz szagú, gőzzel, párával telített utcákban és ama parányi közkertekben kell üdülést keresniök, amelyeket nálunk parkoknak neveznek. A »Községi lakáspolitikai és lakásügyi intézmények« című most megjelent munkámban kimutatom, hogy milyen szegény Budapest közkertekben, holott Európában a viszonylag legnagyobb határa van. Míg Párisban a múlt század végén 39, Londonban 174, Wienben 200, Berlinben 240 lélek esett *egy acre* (4074 m²) parkterületre, addig Budapesten — beleszámítva a Margitszigetet, amelyet szociális védövám zár el a néptől és a magánparkokat — 789 lélek esett *egy acre* ültetvényes nyilvános térre. A drága és rossz közuti közlekedés még vasárnap is igen megnehezíti azt, hogy a munkás és családja szabad óráit a természetben, a friss, jó levegőn töltsse el, edzze magát és egészségesen szórakozzék. Ilyen körülmények között különösen Budapesten kell nagy fontosságot tulajdonítani a községi telekpolitika egy intézményének: a *családi kerteknek*.

A nagy városi telektulajdonnal bíró városok nemcsak a szoros értelemben vett lakásügy és a város- meg az iparfejlesztés érdekében hasznosítják és szaporítják a meglevő telekállományukat, hanem beépítésük idejéig családi kiskerteket létesítenek rajta. Az apró, de egy-egy család igényeinek megfelelő parcellákat kevésbé tehető lakosoknak igen alacsony, de a kertek hozadékával arányosan emelkedő haszonbérért szokták a városok átengedni. Ily módon a kiskertek létesítését nemcsak szociális érdek követeli, de a városok pénzügyi telekpolitikája is javálja.

A kiskertek haszna nagy és sokszoros. A kiskertekben (100—400 m²) a bérlők virágokat ültethetnek, veteményes kertészetet folytathatnak, gyümölcsöt létesíthetnek, vagy épen csak egy lugast építhetnek maguknak, amelyben az igazi otthoni érzése töltheti el a nagyvárosi modern nomádot. Kivált a munkanélküliség idején juthat érvényre a kiskertnek *gazdasági* jelentősége. De nemcsak a magángazdaság szempontjából fontosak a családi kertek, hanem kellő számban létesítve, a *közélelmezés* szempontjából is számottevő szerephez juthatnak. A száz és ezer számra létesített kertekben oly mértékben foglalhat teret a főzelék- és gyümölcsfélék termelése, hogy az egész város élelmezését megkönnyíti és megolcsóbbítja. Sőt meg lehetne majd idővel fontolni azt is, hogy nem lehet-e a bérlőket nálunk is arra kötelezni, hogy a kiskertek bizonyos hányadát tényleg megműveljék.

Nem kisebbek a családi kertek *közegészségügyi és erkölcsi* áldásai. A kiskertek jelentőségét a tüdővész megelőzése és gyógyítása szempontjából is gyakran ismerték el kitűnő szaktekintélyek. A kiskerteket rendszerint nagy játékterek körül létesítik, amelyeken a gyermekek edzik magukat és szórakoznak azon idő alatt, míg a szülők a közeli kerteket művelik. A nálunk különben már szépen fejlett gyermekvédelemnek egyik fontos megelőző rendszabályává válhat ez az intézmény, mert kivonná a nagyvárosi gyermekeket számos káros hatás alól. Azokkal a nagy örömmel, amelyek a kertműveléssel együtt járnak, a versenyekkel, amelyek e téren rendezendők volnának, a társas érintkezéssel, amely a kertészek között idővel kifejlődik, sokkal inkább el lehet vonni a korcsmázástól és a nagyváros számos más frivól és idegölő szórakozásától, mint az erkölcsnemesítő egyleteknek és az etikai rábeszélésnek számos ideológus eszközével. Kitűnő példa arra, hogy mennyi hajlandóság rejlik nagyrészt falusi eredetű munkásainkban a kertművelésre és mennyi reális eredménnyel kecsegtet a fővárosnak ily irányú akciója: az a tapasztalat, amelyet a fővárosban létesített földszintes kisház-telepeken szereztek. E barakktelepek tudvalevőleg a nagy forgalmi utak mentén fekvő, szabad fővárosi telkeken oly módon épültek, hogy a házak között kb. 10 m. széles magánutak maradtak. A lakók már most a házaktól kb. fél méternyire terjedő szegélyen elkezdtek virágos ültetvényeket létesíteni, amelyek izlésükkel és frissességükkel elbájolják e telepek látogatóit. Megtakarított filléreiket a lakók azóta a vasárnapi virágpiacra költik el és szabad idejüknek minden óráját a kis talpalatnyi kertnek megindítóan szeretetteljes gondozására fordítják. Egyesek nem elégedtek meg azzal, hogy virágágyakat létesítettek és felfutó növényeket húztak verandájukra, de agyag-gnómkokat is állítottak a »kertjükbe«. És mihelyt az egyik lakó valami újítást mutat a kertdiszítés terén, a többi sem akar mögötte elmaradni. Esténként és vasárnaponként vidám családi élet folyik a lenézett barakktelepek folyondáros verandáin és »kertjeiben« és a korcsmalátogatás kiveszőfélben van még a szent napon is. A kispesti állami munkástelepen, amely minden ellenkező híresztelés dacára, egyik legszebb alkotása lesz a magyar szociálpolitikának, még kertészt is fogadnak azok a munkás-lakók, akik a kertművelést szomszédjuktól elsajátítani nem tudják. Miként a legtöbb kontinentális nagyvárosban, azonképen Budapesten sem lesz a kertészek kisház a lakók tízezrei számára elérhető. Ennek az ideális lakásmódnak szurrogátumává válhat a kellő módon megközelíthető családi kert. Angliából kiindulólág a kiskertek létesítésére irányuló mozgalom diadalmasan járta be a kontinens művelt államait. Sokféle formában valósult meg ez az egészséges eszme. Franciaországban máig a szegénységélyezésnek egyik formája. Németországban kezdetben a polgári körökre szorítkozott (Leipzig: Schrebergärten), másutt az üzérkedés vetette rá magát (Berlin) és csak idővel vált a német városi szociálpolitika egyik értékes eszközévé. Ma már ezer, sőt tízezerszámra megy az egy-egy nagyváros határában létesített kiskertek száma, amelyeknek hasznobére Németországban 4 Pf.-től felfelé mozog. Hatalmas egyesületek és szövetségek fejlesztik tovább a mozgalmat. A német császárné fővédnöksége alatt működő »Zentralbund deutscher

Arbeiter- und Schrebergärten« kötelékébe jelenleg közel 10.000 családi kert tartozik. A »Ligue française du Coin de Terre et du Foyer« 1906-ig 205 szervezetre és 10.270 kertre terjesztette ki működését, sőt eddig már két nemzetközi kiskertkongresszust is rendezett. Hazánkban *Szántó Győző* gyáros lelkes munkásbarátságát és kitartását dicséri az, hogy Debrecenben városi területen eddig 340 kiskert létesült. A bérlők túlnyomórészt munkások, akik a kertek m²-éért 1–2 fillér évi bért fizetnek. Az intézmény fejlesztése érdekében 1908-ban megalakult Debrecenben »A közhasznú munkás-kertek egyesülete«, amely a város anyagi és erkölcsi támogatása mellett, úgy látszik, eredményesen működik.

Minthogy a székesfőváros törvényhatóságának az 1909. évi április hó 7-én tartott közgyűlésében elfogadott lakáspolitikai programjának egyik pontja arra utasította a tanácsot, hogy a főváros külső telkein létesítsen családi kerteket: ennek az intézménynek a meghonosítása az új lakásügyi éra egyik első lépése kell, hogy legyen. Pompás nagy földek vannak a külső periferiákon, úgy a budai, mint a pesti oldalon a főváros tulajdonában, amelyek ma parlagon hevernek, ellenben erre a célra alkalmasak. Részletes megfontolás tárgya lesz majd, vajjon egyénekké vagy szervezetekkel szerződjk-e a főváros a földek bérlete iránt, maga szolgáltatassa-e a berendezési tárgyakat, vetőmagvakat stb., vagy az érdekeltekre és szervezetekre bizza-e ezt a feladatot. Közvetítő személyeket azonban mindenestre ki kell zárnia. Az erre a célra elegendő hosszú időre leköthető területek gondos kiválasztásával, állandó szeretetteljes vezetéssel, ellenőrzéssel, kertversenyek rendezésével stb. a családi kertek intézményét a lakosság javára, fővárosunk díszére és a községi pénzügyek előnyére Budapestén is mihamar virágzó intézménnyé fejleszthetjük.

A külföldi szociális törvényhozás.

Irta: **Szántó Menyhért**, min. osztálytanácsos, a Társadalmi Múzeum igazgatója.

A párisi világkiállításokkal kapcsolatos események több ízben hathatós lendületet adtak a szociális tudományok művelésének. Az 1889. évi világkiállítás szociális kérdésekre vonatkozó oly sok becses anyagot halmozott fel, hogy ennek láttára határozta el magát Chambrun gróf a párisi Musée Social alapítására, hogy legyen oly intézet, mely ezt a tanulságos anyaggyűjteményt megőrizze, folytonosan gyarapítsa és a különböző irányú szociális tevékenységnek központja és előmozdítója legyen.

Az 1900. évi világkiállítás alkalmával Párisban tartott nemzetközi kongresszusok egyike a törvényes munkásvédelem kérdésével foglalkozott. Ez a kongresszus, melyen 14 állam képviseltette magát, megállapította annak a szükségét, hogy a szociális törvényhozás fejlesztése érdekében nyilvántartást kell berendezni és széles körben közzétenni mindazokat a törvényeket és hatósági rendeleteket, a melyeket a munkásvédelem érdekében világszerte alkotnak. E végből elhatározta a kongresszus, hogy félhivatalos jellegű nemzetközi munkaügyi hivatalt állít fel Svájcban, továbbá, hogy ezzel kapcsolatban megalapítja a törvényes munkásvédelem nemzetközi egyesületét, melyhez az egyes országok munkásvédelmi egyesületei

csatlakozhatnak. Azóta nagy léptekkel halad előre a szociális törvényhozás minden országban.

A Törvényes Munkásvédelem Nemzetközi Egyesülete 1905-ben tartotta első értekezletét Bernben 15 állam részvételével. Ez az értekezlet a munkásvédelemre vonatkozó két nemzetközi egyezmény alapelveiben állapodott meg. Az egyik a fehér foszforral való gyújtógyártás eltiltása, a másik a nők éjjeli ipari munkájának tilalmazása. A berni értekezletnek — jóllehet csak elméleti jellege volt — megvolt az az eredménye, hogy a rákövetkező évben tartott diplomáciai konferencia nemzetközi egyezményt kötött arra, hogy az ipari munkából kizárják a nők éjjeli foglalkoztatását és arra, hogy eltiltsák a foszforral való gyújtógyártást. Az előbbi egyezményt eddigelé 14, az utóbbit pedig 7 állam fogadta el.

A törvényes munkásvédelem fejlesztésére alakult egyesületek, valamint azok baseli központja különösebben a következő munkásvédelmi kérdéseket tanulmányozták: az ipari mérgezések, a maximális munkaidő, az otthoni munka, a gyermekmunka korlátozása, munkások szabadságolása, a munkásbiztosítás kiterjesztése a bevándorolt külföldi honosokra.

Az utóbbi években egyre sűrűbben találkozunk olyan törvényalkotásokkal és hatósági szabályrendeletekkel, melyek a felsorolt munkásvédelmi kérdések egyikét vagy másikat igyekeznek szabályozni. A munkásvédelmi egyesületek tevékenységének megvan tehát az a látható eredménye, hogy a munkásvédelem egyes égetőbb kérdéseit megérlelik a kötelező megoldásra.

A törvényes munkásvédelemnek igazi előkészítője voltaképpen az önkéntes munkásvédelem, melyet vagy a munkaadók saját vállalataik keretében, vagy a társadalom buzgó tagjai közjótékonyság alakjában kezdeményeznek. És így a szociális törvényhozásnak azok lesznek a legközelebbi feladatai, amikkel az önkéntes és társadalmi munkásvédelem napjainkban sikeresen foglalkozik. A gyakorlatban bevált munkásvédelmi intézkedések előbb-utóbb törvényerőre emelkednek és kötelezőkké lesznek. Hogy általánosan ismert példát említsünk: a vasárnapi munkaszünet már évszázadok óta szokásban volt a munkaadók önkéntes elhatározásából. Csak Angolországban volt rá törvény már a XVII. században, a többi országokban csak az újabb időben lett kötelezővé; nálunk 1891-ben.

Az önkéntes munkásvédelem szerepét hogy veszi át a törvényes munkásvédelem, annak másik nagyszabású példáját mutatja a betegsegélyezés, a baleseti, agykori és rokkantsági biztosítás. A nagy bányavállalatok már a legrégibb időben kölcsönös segélyező pénztárakat — úgynevezett társládákat — létesítettek munkásaik körében, melyek a tagok befizetéseiből és a munkaadók hozzájárulásából, a megbetegedett vagy rokkanttá vált munkást és családját támogatták. Ezekből az önkéntes segélypénztárakból alakult az idők folyamán a kötelező betegsegélyezés, továbbá a kötelező baleseti, rokkantsági és agykori biztosítás.

Újabban a munkásbiztosításnak különösen egy ága foglalkoztatja az egyes államokat és városokat, amely még nincs eléggé kifejlesztve és hatóságosabb beavatkozást tesz szükségessé: ez a munkanélküliség esetére való biztosítás.

Általában a munkásvédelmi törekvések legelőször is arra irányultak, hogy a munkást és családja tagjait a *keresetképtelenség* napjaiban támogassák. E célból jött létre a *munkásbiztosítás* többféle rendszere. Angolországban nem lévén kötelező az aggsági biztosítás, a nagyobb ipartelepek már évtizedek óta tetemes anyagi áldozattal igyekeznek munkásaikat kölcsönös aggsági biztosításra reábirni. Ennek az általánosan érzett szükségességnek megnyilvánulása az a törvény, mely 1909. január 1-től kezdve a 70. életévüket betöltött angol állampolgároknak, ha évi jövedelmük nem haladja meg a 31 font 10 shillinget, az államkincstár terhére heti 1—5 shilling agykori ellátást biztosít. Számos ilyen példát lehetne felhozni a

munkásvédelmi intézmények fejlődési terén, midőn a fakultatív gondoskodás kötelezővé válik. A célszerűség, az intézkedés haszna és közérdekű volta az, ami a jó példát hatósági beavatkozással kötelezővé teszi.

Angolországnak pl. két nagy csokoládégyára, a yorki és a bournevillei, és még egynéhány kiválóbb ipartelep, óriási befektetéssel és költséggel mintaszerű munkásjóléti intézményeket tart fenn. Egyebek közt a serdülő korban levő munkásfiúk és lányok részére tornatermeket rendezett be. A gyár területén rendszeresen tanítják őket tornára, uszásra; az esti órákban a továbbképzésükhöz szükséges ismeretekre, a hajadon munkásnőket varrásra, főzésre és egyéb háztartási ismeretekre. Mindezt a munkaadó költségén. A kerületi tanfelügyelő annyira meg van elégedve az eredménnyel, hogy a tornatanítást és az esti elméleti oktatást kötelezővé igyekszik tenni más gyárak alkalmazottaira is.

Hogy a közérdek szempontjából a munkásvédelmi intézkedések csak hasznosak lehetnek, az ma már nem lehet vitás. Az ország közvagyonára szenved azzal, ha a munkást baleset éri és ennek folytán munkaképessége csökken, vagy teljesen megszűnik s ő maga és családja köz-ellátásra szorul. Országos érdek tehát, hogy a gyárak és műhelyek berendezése a munkások életét és testi épségét lehetőleg óvja. Közérdek az is, hogy a műhelyberendezés és a munkarend olyan legyen, mely a munkás egészségét ne támadja meg. Ezt eleinte a szavatossági törvény megalkotásával igyekeztek a fejlettebb iparral bíró államok biztosítani, mely a munkaadót anyagilag felelőssé tette a gyár tökéletlen berendezéséből eredő balesetekért. Az ennek kapcsán elrendelt gyárvizsgálat azzal a következménnyel járt ugyan, hogy a gyárak és műhelyeknek azelőtt gyakori hiányos berendezései és rozoga felszerelései eltűnedeztek és azokat gondosabb berendezés váltotta fel. Mindazonáltal ez nem biztosította eléggé a kívánt célt, főleg a munkások egészségének megóvása tekintetében, ezért később, a német balesetbiztosítási törvény 1884-ben, a biztosító szövetkezeteket (Berufsgenossenschaft) feljogosította arra, hogy a biztosítási díjakat ne csak az üzem veszélyességéhez szabhassa, hanem az egyes iparágakra megállapított veszélyességi osztályon belül az ipartelepnek gondosabb vagy hiányosabb berendezéséhez képest, különböző díjfokozatokat alkalmazhasson. Felhatalmazta a német törvény a biztosító szövetkezeteket arra is, hogy a munkások testi épségének és egészségének védelmére külön óvórendszabályokat írthasson elő. Ezeket az elveket megvalósította az 1907. évi magyar törvény is, mely ily módon a munkaadónak is érdekévé teszi ipartelepének gondosabb berendezését, lehetőséget nyújtván arra, hogy a jobb berendezés költségét a biztosító járulékon való megtakarítás részben vagy egészben amortizálja. Az egészség megóvására még hathatósabb beavatkozás történik újabban azzal, hogy egyes államok törvényhozása a veszélyes üzemekből a női munkásokat és a serdülő korban levőket egészen kitiltja, sőt mint a berni 1905. évi egyezmény tanúsítja, a különösen ártalmas foszforos gyújtógyártást egészen el is tiltotta. Más mérgező anyagok ipari használatát még egy állam törvényhozása sem tiltotta be, hanem a közhatóságok rendeleti úton korlátozták azok használatát. Így például Franciaország 1901-ben, Belgium 1902-ben miniszteri rendelettel megtiltotta, hogy középületeknél ólomtartalmú festékeket használjanak. Hollandia, Németország és Ausztria kormányai és helyhatóságai az ólomtartalmú festékek használatát szabályrendelet útján igyekeznek korlátozni, alkalmazásuk esetére pedig különös óvórendszabályokat írnak elő.

Egyáltalán az ipari mérgek kérdését a gyakorlati szociálpolitika még nem tanulmányozta eléggé és mint főntebb láttuk, a Törvényes Munkásvédelem Nemzetközi Egyesülete mostanában behatóan foglalkozik is azzal a kérdéssel, mily módon lehet a mérgező ipari anyagokat nem mérgezőkkel helyettesíteni vagy mérgező hatásuknak elejét venni.

Nem kevésbé kártékonyak az ipari munka közben keletkező por-

nemek, ha nincs is közvetlen mérgező hatásuk. Megtámadják, megsértik a szemet, de különösen a tüdőt és így alkalmat adnak a fertőző betegségek behatolására. Ez az oka, hogy pl. a vasköszörűsök, kőfaragók közt igen sok a tüdővész. Sommerfeld tanár vizsgálatai szerint a berlini betegpénztárak tagjai közül a porfejlődés nélkül való foglalkozásokban 1.000 élöre 2'39 gümőkóros halálozás esik; a fémpor fejlődésével járó foglalkozásokban 5'84, a porcellán-munkások közt 14, a kőfaragók közt 34. A Budapesti Kerületi Munkásbiztosító Pénztár adatai azt mutatják, hogy munkásaink átlagos életkora a legtöbb foglalkozási ágban a 40 éven alul van. A munkáséletnek ily korai kialakása mérhetetlen kára a nemzeti vagyonnak.

Az ipari pornevek okozta ártalmakra csak az újabb időben kezdenek nagyobb figyelmet fordítani; és a hatóságok a munkásbiztosító pénztárak és iparfelügyelet útján igyekeznek odahatni, hogy a műhely kellő berendezésével a por a keletkezés pillanatában eltávolíttassék. Az erre szolgáló berendezések még nem tökéletesek. Ez ártalmak elhárítása a hatósági szociális gondoskodásnak egyik feladata.

Három elterjedt *nép-betegségről* kell még itt megemlékezni, melyek leküzdése a szociális törvényhozás közelebbi feladatai közé tartozik. Ezek: a gümőkór, alkoholizmus és a nemi betegségek. Mind a három baj olyan, mely a közvetlen betegen kívül a családtagokra is szenvedést, nélkülözést vagy romlást hoz. Egyik kiváló tudósunk, báró Korányi Frigyes azt az anyagi károsodást, melyet a gümőkór — a munkások legelterjedtebb betegsége — Magyarországnak évenként okoz, közel 300 millió koronára teszi. Hogy mily nagy ez a kár Magyarország közgazdaságában, azt megítélhetjük, ha az ország egyik fő jövedelmi forrásával, a búzatermés értékével összehasonlítjuk. Ebből azt látjuk, hogy a gümőkór anyagi kártétele Magyarország búzatermésének fele értékét elviszi.

Az alkoholizmus okozta kártételek nagyságáról nincsenek ilyen számításaink. De az újabb idők tapasztalatai azt mutatják, hogy amely ország lakossága át tudott térni az alkoholtól való teljes tartózkodásra, annak anyagi és erkölcsi jóléte szemlátomást gyarapodott.

A legközelebbi idők szociálpolitikai feladatai közt e három népbetegség ellen való küzdelem első helyet foglal el. Az előhaladottabb államok a gümőkór ellen való küzdelemben máris jelentős eredményt értek el. Így a legutóbbi 30 évben a gümőkór-halálozás 10.000 élő után számítva Angliában 24-ről 12-re, Németországban 34-ről 17-re szállt le, ami többféle irányú állami és hatósági beavatkozásnak az eredménye.

Nem elég azonban a munkás testi épségéről és az egészségi ártalmak elhárításáról gondoskodni; szükséges e mellett a *munkaidőt* aképen megszabni, hogy az a munka rentabilitása mellett a munkaerő megóvására is tekintettel legyen. A gyermekmunkásokra nézve a munkaidő minden országban korlátozva van, a felnőtt munkásokra nézve azonban e kívánatos cél még nincs kellően megvalósítva. Az állami üzemek e téren jó példával járnak elő minden országban a munkaidő humánus szabályozásával. A kereskedelmi alkalmazottak munkaidejét törvénnyel korlátozta: Angolország 1886-ban, Svájc 1892-ben, Németország és Norvégia 1900-ban, Németalföld 1904-ben. A munkaidő korlátozása régi törekvése a munkásosztálynak, melyért a 8 órás munkaidő jelszava alatt küzdenek. Az 1893-iki bányatörvény megalkotásakor az angol parlament behatóan foglalkozott azzal a kérdéssel, hogy a bányászok, kik munkájukat a szabad égtől elzárva kénytelenek végezni, egészségük megóvására való tekintettel munkaidejét korlátozza. E törekvésnek *Gladstone* csak annyiban volt hajlandó helyt adni, hogy a maximális munkaidő meghatározását a kerületi helyhatóságokra bizzák. A bányászok munkaidejét először Ausztria korlátozta kötelező módon az 1901-ik évi törvénnyel, napi 9 órára, azután 1903-ban Amerikának több állama a bányászokra nézve 8 órás munkaidőt iktatott törvénybe, 1905-ben Franciaország 9 órára, 1906-tól kezdve 8^{1/2} órára, 1910-től kezdve

8 órára, Németalföld pedig 1908-tól kezdve 8^{1/2} órára szabta a bányászok munkaidejét. A munkaidő korlátozására törekszenek különösen a sütőiparban, a vaskohókban és az üveghutáknál. Az osztrák kormány 1908-ban törvényjavaslatot készített a munkaidő korlátozásáról az éjjel-nappal folyó üzemekben.

Egyes nagyobb gyárak, melyek nagyobb arányú munkásjóléti intézményeket tartanak fenn, igen kiméletesen szabják meg a munkaidőt is. Így például Angolországban a sunlighti szappangyárban, továbbá a nagyobb csokoládégyárakban a munkaidő reggeli 9 órától délután 5 óráig tart, ebédidőre és utána való pihenésre, azonkívül a serdülő munkások tornaórájára adott megszakításokkal; a heti munkaidő 45 óránál nem lehet több. Ezek a gyárak meg vannak elégedve a rövid munkaidő üzleti eredményével, a mindig pihent erővel végzett munkával. Ha ez a tapasztalás általánossá lesz, a munkaidő egyéb iparágakban is mérséklődni fog.

A munkaerő konzerválásának másik eszköze az év közben való szabadságolás, úgy mint az a szellemi munkások körében meg van honosítva. A nagyobb ipari államok előkelőbb üzemeiben adnak már a munkásoknak évenként 1—2 heti szabadságot, fizetésük épségben tartásával; fiatalabb munkásokat üdülésre is visznek erre az időre. Nálunk az állami üzemek tűnnek ki ilyen irányú humánus intézkedéseikkel. A magyar ipartörvénytervezet a kereskedelmi alkalmazottak részére fizetésük épségben tartása mellett évenként 1—6 heti szabadságidőt akart biztosítani, a szolgálati idővel és a szolgálat fontosságával növekedő időtartamra.

Sehol se kötelezi a törvény a munkaadót arra, hogy munkásainak *élelmezéséről* gondoskodjék. Bányák, hámorok s általában a várostól távolabb fekvő ipartelepek tulajdonosai szoktak arról gondoskodni, hogy munkásaik és családtagjaik jutányos áron jó élelmiszerekhez jussanak. Ez nem csak a munkásoknak, hanem a munkaadóknak is érdekében áll, mint egyáltalában a legtöbb munkásjóléti intézmény, amennyiben a munka produktivitását emeli. Vannak gyárak, melyek önköltségi áron látják el a munkásokat tüzelőanyaggal; vannak, amelyek külön tehenészetet rendeztek be a végből, hogy munkásaikat tejjel elláthassák. Némely ipartelep (pl. a magyar állami vasgyár is) konyhát is rendezett már be, ahonnét a munkásokat melegítő és üdítő italokkal (tej, kávé, tea, savanyúvíz stb.) látják el, önköltségi áron, imitt-amott ingyen is. Sajnos, hogy vannak még oly gyártelepek, ahol a kantinos nyereszkesedésének szolgáltatják ki a munkást. Nálunk is van még olyan nagyobb ipartelep, ahol a serdülő munkás csak egy pohár pálinkát és egy karaj kenyeret vásárolhat reggelire és uzsonnára. Viszont vannak ipartelepek, melyek alkalmazottaik számára tágas, szép étkező termeket tartanak fenn és ott igen olcsón ellátják a tisztviselőket és munkásokat reggelivel, ebéddel, uzsonnával, vacsorával. Jóllehet ez az intézmény még nincs annyira elterjedve, mint külföldön, de azért itt is szép példáit látjuk az ez irányú gondoskodásnak; ilyenek például a sárvári cukorgyár mintaszerű étkező termei, a magyar állami gépgyár budapesti étkező terme, a diósgyőri vasgyár munkásétterme, ahol ebéd ideje alatt zeneszóval üditik a munkásokat: továbbá a Magyar Kereskedelmi Részvénytársaság főintézetében (Budapesten) berendezett ebédlő, hol az önköltség fele árán látják el a tisztviselőket ebéddel, ugyszintén a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank és a Magyar Orsz. Takarékpénztár budapesti főintézeteiben berendezett alkoholmentes ebédlő.

Úgy a munkás, mint a munkaadó érdekében kívánatos volna, ha a gyári étkezők a szeszes italokat kizárnák. Ebben az irányban még leg hamarabb várhatunk törvényes rendelkezést, ha a szeszes italoktól való tartózkodás a köztudatba átmegy.

Mindezek az intézkedések hatásukat veszítik, ha a műhelyből hazatérő munkás elhanyagolt egészségtelen *lakásban* kénytelen magát meghúzni. A munkáslakások javítására igen élénk érdeklődést tapasztalunk úgyszól-

ván mindenütt. A nyugoti országokban állam és társadalom már egy fél évszázad óta buzgólkodik azon, hogy a munkásosztályt jobb lakáshoz juttassa. Sok helyütt a gyárak maguk gondoskodnak arról, hogy munkásaikat olyan lakással lássák el, mely a család minden egészségügyi követelményének megfelel. Angol- és Németország nagyobb ipartelepein mintaszerű munkásházákat láthatunk. Nálunk is a diósgyőri és rimamurányi vasgyár igen szép munkásházákat épített egy-egy kis kert közepén. A győri nagyobb gyártelepek közösen alapítottak közhasznú részvénytársaságot kertes munkásházák építésére. Külföldön sok helyütt alakultak szövetkezetek vagy közérdekű egyesületek munkásházák építésére. Ezek a tagok által összegyűjtött tőkéhez az államtól, községektől, Németországban a rokkantbiztosító pénztáraktól aránylag nagy összegű jutányos kölcsönt kapnak a lakóházak felépítésére. Mindezek az intézkedések távolról sem elegendők a kérdés megoldására, mely valamennyi állam kormányát és törvényhozását ma is foglalkoztatja. A törvényalkotások egész sora vár itt folyton megoldásra; úgymint az építésre alkalmas telkeknek köztulajdonná való megszerzése, értéknövekedési adó megállapítása, építési kölcsönök szerzése, amit egy osztrák újabb törvényjavaslat például a házadó-bevételek egy részéből alkotandó biztosítéki alap létesítésével, Magyarországon pedig az 1907:XLVI. t.-c. a törlesztési részlet egy hányadának az állam terhére való átvállalásával akar előmozdítani. Ugyancsak nálunk már az 1871:51. t.-c., újabban az 1907:III. és az 1909:VI. t.-c. a munkásházákra külön adómentességet állapított meg. Megoldandó kérdések továbbá az olcsó közlekedés, a munkástelepek egészségügyi berendezése stb. stb. Mindezek sokoldalú feladatot rónak minden ország szociális törvényhozására.

Látjuk, hogy nálunk a lakásszükség oly nagy volt, hogy az 1908. XXIX t.-c. 12 millió koronát bocsátott a kormány rendelkezésére a főváros környékén új munkástelepek létesítése céljából. Ezt az összeget is megkeil még toldani. Ugyanakkor maga a főváros nagy buzgalommal hozzálátot a saját költségén munkásházák építéséhez; példáját egy-két vidék is kezdi már követni. E téren még igen sok a tenni való.

Külföldön újabban *lakásfelügyelőket* alkalmaznak a munkásházák időnkénti látogatására. Különösen a lakásfelügyelők munkája bizonyult sikeresnek, amennyiben az értelmiség alacsonyabb színvonalán álló munkásnőket lakásuk és háztartásuk higiénikus rendbentartására oktatják. A jó lakás nemcsak a munkás erejének és egészségének megóvása, a kocsmázástól való elvonása miatt, hanem azért is fontossággal bír, mert a *jövő nemzedék* egészségesebb fejlődését is előmozdítja.

A munkások gyermekeinek célszerű felnevelésére csak az utóbbi időben kezdenek kellő gondot fordítani. Így például most harmad éve rendeztek be a kassai dohánygyár telepén bölcsődét a munkásnők kis gyermekei számára.

A gyermekvédelmet a munkásosztály körében már az *anyasági biztosítással* kellene kezdeni. Ebben a tekintetben nem állunk ugyan mögötte a külföldnek, amennyiben az 1907. évi munkásbiztosító törvényünk a gyermekágyas nőnek 6 heti betegségyezést biztosít. Azonban még igen sok a tenni valónk, egyrészt a biztosítottak körének kiterjesztése tekintetében, másrészt a végből, hogy a szegényebb sorban lévő anyák — a hajadonok is — már a szülés előtt és közvetlen azután kellő ápolásban és kiméletben részesüljenek. E téren a magánjótékonságnak egy-két bőkezű gondoskodásával találkozunk ugyan, de az a szükséglethez képest elenyésző csekély. Csak akkor lesz kielégítő, ha a szociális törvényhozás az államot, a helyi hatóságokat és esetleg a munkaadókat is e célból nagyobb áldozatra kötelezi.

A külföldi törvényhozás abban az irányban halad, hogy az anyasági biztosítást a munkásbetegségélyző pénztárak keretén belül valósítsa meg. Említésre méltó *Mayet* terve, aki azt javasolja, hogy a terhesség utolsó

hat hetére és a szülés utáni időre betegsegélyezést fizessen a pénztár az anyának, az orvos és baba szolgálatát pedig bocsássa rendelkezésére; továbbá, hogy az anya fél vagy egész évi szoptatás után 25 márka jutalomra részesüljön. 1,425.000 szülést számítva *Mayet* az évi kiadást 135 millió márkára teszi, de azért viszont ugyanannyi gyermekágyas asszony egészségének gondosabb megóvását, évente közel százezer csecsemő életének megmentését várja a természetes táplálás rendszeresítése folytán; továbbá, hogy az anyatejjel táplált gyermekek jobban fejlődjen, az emberanyag is javul úgy a munkabírás szempontjából, mint a katonaszolgálat ellátására. A hogy a német szociális törvényhozást ismerjük, ennek a megvalósítását a nem messze jövőben várhatjuk.

Némely ipartelegen külön játszóteret tartanak fenn a kis gyermekek számára. E tekintetben a külföldi nagy gyártelepek követésre méltó példákat mutatnak. A gyermekek iskolázásáról sok iparteleg és számos nagy gazdaság saját költségén gondoskodik, ha nincs a közelben községi iskola. Erre a törvény kötelezi őket. Látunk azonban példákat, ahol a munkaadók túlmennék a kötelező oktatáson és alkalmat adnak munkásaik gyermekeinek és serdülő korban levő munkásaiknak az életben szükséges egyéb ismeretek és ügyességek elsajátítására.

Az iparos tanoncok ellátása azonban sokhelyütt még fölöttébb hiányos. A külföldi államok egymásután hoznak törvényeket az inasgyermekek munkaidejének és munkaterhének korlátozásáról. A hatóságok néhol inasotthonokat és legényszállókat létesítenek a serdülő munkások egészség ellátása érdekében. Szükséges volna, hogy a munkásbiztosító pénztár orvosa vizsgálja meg pályaválasztáskor az iparostanulókat és legalább is tanácscsal lássa el, hogy mely foglalkozás kevésbé ártalmas az ő szervezetére.

A szociális törvényhozásnak mindezen intézkedése nem érinti a munkások és munkaadók szerződési szabadságát. A lefolyt évszázadban mutatkozó nagy ipari föllendülés oly mélyreható változásokat idézett azonban elő a munkásviszonyok terén, és oly ellentéteket hozott felszínre a tőke és a munka érdekei között, amelyeket nem sikerült nagyobb megrázkódtatások nélkül kiegyenlíteni, és a küzdő felek erejük szembeállításával igyekeztek a maguk vélt igazát kivívni. A *sztrájk* és a *kizárás* nem egyéb, mint háború a munkaadók és munkások között, mely ha huzamosabb ideig tart, nagy károkat okoz a tőkének és nagy nélkülözéseket ró a munkásra. A kártétel némely esetben oly nagy és oly romboló, hogy egyes iparágakat esztendőkre visszavet, a munkáscsaládok ezreit pedig tönkretelheti. Ez indította a fejlettebb ipari államokat arra, hogy a sztrájkoknak *döntő bíraskodással* elejét igyekezzenek venni. Az első kísérleteket Angolország tette meg a XIX. század első felében fakultatív módon. Az 1872-ik évi törvény az egyeztető irodákat bizonyos feltételek esetén a bérösszeg megállapítására is felhatalmazta. A gyakorlati életben azonban ez nem vált be. 1899-ben az angol kormány törvényjavaslatot készített az összes iparágakra kiterjedő döntőbíráskodás szervezésére, ebből azonban törvény nem lett, csupán a fakultatív egyeztető hivatalok igénybevétele terjedt el. A békés kiegyenlítésre való törekvés minden ipari államban folyton erősödött. Svájcnak egyes városai (Zürich 1895-ben, Basel 1897-ben) szabályrendeletet, illetve törvényt hoztak egyeztető bizottságok igénybevételeire paritásos alapon. Az egyeztető bizottság határozatainak nincsen végrehajtó hatálya, csupán csak morális erővel vannak felruházva, hogy a viszálykodó felek elutasító magatartását köztudomásra hozzák és így nyilvános kritika alá bocsájtják.

Hatályosabban intézkedtek ebben a tekintetben Ausztrália államai. Új-Seeland törvényhozása 1894-ben kimondta, hogy minden gyár köteles a helybeli egyeztetőhivatal elé terjeszteni a felmerülő bérvizsályt; sztrájk vagy kizárás e hivatal véleménynyilvánítása előtt tilos. E törvényt 1898-ban kiegészítették azzal, hogy a döntőbíráskodásnak jogában áll bármilyen szakma

munkásai számára minimális béreket megállapítani. 1900-ban kiterjesztették a törvény hatályát a szervezetlen munkásokra és a kereskedői üzletekre is. 1905-ben érzékeny pénzbírságot állapított meg a törvény azokra a munkásokra, szervezetekre és munkaadókra, akik sztrájkot vagy kizárást rendeznének szerződés vagy ítélet esetén.

Ilyen szigorú törvényt természetesen a *minimális munkabér* megállapításának kellett megelőznie. Ebben Viktoria állam volt az első, mely 1896-ban törvényt alkotott az otthonmunkáról, azt ipari felügyelet alá helyezte és némely iparágra (ruha, bútor és kenyér) választott bíróságokat szervezett, mely a minimális munkabéreket és a munkaviszonyokat kötelezőleg megállapíthassa. Az 1900-ik évi törvény a munkabérhivatalok hatáskörét a többi iparágakra is kiterjesztette. Hasonló törvényeket alkottak Ausztrália többi államai is, Új-Dél-Wales és Queensland. Új-Seeland 1901-ben törvényvel állapította meg a minimális munkabért, a 16 éven aluli munkások számára heti 5 shillingben, mely 20 — későbbi törvények alapján 21 — éves korig évenként 3 shillinggel emelkedik. Az 1907-ik évi törvény kimondta, hogy a minimális bér nem a kortól függ, hanem attól, mennyi idő óta dolgozik már egyáltalában a munkás. Angolország 1909-ben alkotott oly törvényt, melynek értelmében az otthonmunka némely ágára nézve (divatárú, szabóipari cikkek, dobozok, csipkék, függönyök, láncok) bér-szabályozó hatóságok állapítják meg a minimális béreket és a munkafeltételeket. A kormánynak jogában áll ezt más iparágakra is kiterjeszteni. Németországban is sürgeti a közvélemény az otthoni munkára nézve a bérminimum hatósági megállapítását. Nálunk az 1907. évi iparfejlesztési törvény a közszállításoknál előnyben részesíti azokat a vállalkozókat, akik a szakmájukban esetleg létező kollektív bérszerződést elfogadták. Genf kantonja 1904-ben törvényt alkotott kollektív szerződésekről és az ezekből kifolyó bérvisszalyok esetén döntő bíróságokról. Svédország 1906-ban, sőt Törökország is 1908-ban törvényt hozott a munkabérből eredő visszalyok fakultatív kiküszöböléséről.

Míg a szociális törvényhozás lépésről-lépésre törekszik világszerte az ipari munka békeséges menetét biztosítani, addig a magán vállalkozás a munkásoknak a *nyereségben való részesítésével* vagy a vállalat társaivá tételével igyekszik a tőke érdekét a munkáséval azonosítani. Bárha e kérdésbe még nem avatkozott bele a törvény, az eszmék haladása ezen a téren meg fogja érlelni a maga gyümölcsét.

Amint látjuk, a szociális törvényhozás mindinkább reátér a bérvisszalyok olytén kiküszöbölésére, hogy a tőke és munka közötti harcot elhárítsa. Ez a beavatkozás annál általánosabb, annál mélyrehatóbb lesz, minél nagyobbak azok az értékek, melyeket a sztrájk vagy kizárás megkárosíthat. Talán lehet ebben analógiát keresni a nemzetközi lefegyverezés eszméjével.

A nemzetközi lefegyverezés gondolatával már a XVI. században foglalkozott IV. Henrik francia király, mégis azóta voltak a világ legpusztítóbb hadjáratai. Csak a legutóbbi években jutottunk el a nemzetközi választott bíróság intézményéhez, amely elé több vitás ügyet terjesztettek már az egyes államok. Mi okozta az előbb oly könnyen lobbanó háborús készségnek eme változását? Legyen szabad egy példát felhozni. A francia határhoz közeli Rajna-vidéken épületekben, gyárakban, közművekben oly óriási értékek vannak felhalmozva, hogy azt nem teszik ki már a hadjárat pusztító esélyeinek. Ez a nagy anyagi érdek az, ami a belátásnál és humanizmusnál jobban propagálja a döntőbírótság igénybevételét.

Az ipari termelésben és a munkások háztartásában is mindinkább nagyobb és nagyobb értékek halmozódnak fel, egyre aggasztóbbá válik ezeket is a sztrájk vagy a kizárás okozta rombolásnak kitenni. Ezért lehet a döntőbíráskodás intézményének elterjedését és a szociális törvényhozás további fejlődésével az ipari béke eljövételét remélni.

A jelölés joga.

Írta: **Ágoston Péter.**

Az a nagy küzdelem, mely ma a világ minden részén folyik, két irányú, a szociális s a munkásviszonyok terén folyó. A kérdés lényege a munkásügyek körül összpontosul, a szociálisnak nevezett küzdelem nem ritkán arra való, hogy másutt nyújtson segítséget, mint ahol baj van. Minden rendszer, nemcsak hogy önmagában hordja elmulásának csiráit, hanem még önmaga keleszti és növeszti nagyra is. A kapitalisztikus termelési rendszerben jogilag felszabadult a munkás, de gazdaságilag rab maradt. E rab-ságának következménye, hogy önmaga kénytelen magát lekötni, s így jogi szabadsága csak névleges. Az a lekötöttség, amelyben névleg saját akaratából, tényleg kényszerűségből van, éppen olyan nyomasztó, mint a mult lekötöttsége. A munkásság tehát soha nem szűnő elégedetlenségben él és soha nem szűnő küzdelmet folytat a kapitalisztikus termelési rendszer ellen.

E küzdelem felszínén a magasabb bér, az alacsonyabb munkaidő, mélyén pedig a függés minél kisebb fokának s a függetlenségnek elérése van. A társadalom felcserei és kuruzslói egyedül a bér, a lakás, a munkaidő kérdéseit látják, s ezért a betegsegélyezés, a lakásépítés és a kiskorúak munkaidejének törvényes szabályozásával megoldottnak tekintik a kérdést s e szociális irányú haladásról nem veszik észre, hogy ez mind szigorúan a militarisztikus jellegű kapitalisztikus állam, s nem a munkásság érdekében történik. A munkásságnak tagadhatatlanul előnyös intézkedések e mozgalom eredményei, de ez nem minden, sőt a munkás és munkáltató egymáshoz való viszonyát nem javítja meg a legjobb lakás sem. Azzal azonban, hogy a munkásról való gondoskodás társadalmi kötelességgé lett, a jogi egyenlőség lehetősége felé a munkás egy nagy lépést tett. A kapitalisztikus termelési rendszer tragikuma már most abban van, hogy saját időleges, zökkenés nélküli funkciója érdekében oly intézkedéseket kell tennie, amelyek saját létét ássák alá. Amily mértékben könnyebbedik a munkás helyzete, abban a mértékben erősödik a küzdelemre.

A munkásságnak a munkaviszonyon kívüli előnyökért való küzdelme sokszor általános rokonszenvvel találkozik, ellenben a munkaviszony javításáért folyó küzdelem mindig ellenszenves. Az utóbbit egyszerűen hatalmi kérdésnek nevezik és hatalmaskodást értenek alatta.

Bármily követeléssel lépnek is fel a munkások a munkaviszony tekintetében, azt ellenszenvvel fogadják, ha pedig ily követelés miatt sztrájkba mernek lépni, akkor mindenki, sőt sok munkás is helyteleníti ez eljárást. A kenyér lényeges, de nem minden. Éppen ezért egyetlen hatalmi kérdésnek nevezett munkáskérdés felett sem szabad átsiklani.

Hatalmi kérdés. Hiszen mindent hatalmi kérdésnek neveznek addig, amíg a követelőnek nincs elég ereje arra, hogy kikényszerítse saját akaratát. Mihelyt ereje van hozzá, akkor joggá lesz az akarata.

Milyen lehetetlenül, szinte fantazmagóriaként hangozhatnak sok magyar munkáltató fülében a jelölés joga. A többi burzsoá fülnek is idegen lehet még nálunk s mosolyogva fordulnak el attól, aki mondja. Mihelyt pedig a jelölés joga miatt sztrájkolnak a munkások, akkor a legszelidebb munkásbarátot is előnti az epe, s a többi burzsoá gúnyának fegyverével szemben tehetetlen.

Mi az a jelölés joga? Csak nem az tán, hogy a munkások írják elő a munkáltatónak, hogy kit fogadjon munkába? — De igen.

Aki nem intézi el az ügyeket akként, hogy a rá nézve kellemetlenektől elfordul s igyekszik elfelejteni, annak meg kell értenie, hogy a felvetett kérdés a jövő nagy küzdelmeinek oka és forrása lesz. Ne tévesszen meg

senkit az a körülmény, hogy ma egy-egy sztrájk-törő, vagy egy munkavezető elbocsátása érdekében vagy pedig egy-egy sztrájkvezér elbocsátása miatt merül csak fel egyenlenség és összeütközés. Addig ugyanis, amíg az egyes esetekből rendszer lesz, s amíg az alapgondolat tisztán kiválik, rendszeren sok idő múlik el. Sokszor azonban a külföldről kerül át az új eszme s alkalmas talajon gyorsan terjed. Az eszme is megvan, a talaj is. A svájci nagy vállalatokban a munkáltatók a legtermészetesebb dolognak tekintik azt, hogy a munkások az ujonnan felveendőre vonatkozó véleményüket elmondják, s hogy azt meg is hallgassák. Németországban szervezett munkások nem dolgoznak szervezetlenekkel. Francia-, Svédországban szintén nem. Ausztriában ugyanígy.

Ha már most ilyen közel jutott hozzánk ez a kérdés, akkor nem célszerű, hogy struc módjára homokba dugja valaki a fejét. A kérdés már fel van vetve régen, csak neve nem volt. A hatalmi vita ellenszenves nevével jelölték s megbélyegezték. Nézzük a rokonszenves oldalát is. A munka rabsága című (1909.) munkámban azt mondtam, hogy a munkás csak mint »egy rakás izom« szerepel a munkáltató számításában. Teljesen elfelejti azt, hogy élő, érző, gondolkozó lény, a melynek lehet önérzete, sőt gőgje, amely lehet őszinte s alattomos stb. A termelésnek a munka megosztás elve szerint szabályozott rendje mellett a termelő ember s a gép szoros függésbe jut. De szoros függésbe jut az egyik termelő ember a másiktól is. A munkamegosztásnál fogva az egyik a másik munkájától is függ. Kell, hogy az együtt alkalmazottak érintkezzenek, hogy támogassák egymást. Az egyik munkás tehát érdekelve van akörül, hogy ki készíti előtte a cikket, ki kezeli a gépet, amely a karját is elvághatja, s életét is kiolthatja. Ki az, akivel több mázsa súlyt emel. Ki az, akinek ügyetlensége keresetét csökkentheti, sőt életét veszélyeztetheti. Ki az, akivel kéz a kézben haladnia kell, akitől a munkát átveszi, akinek továbbadja.

A munkás is ember. Hogyan kívánhatjuk azt tőle, hogy az ellensége mellett dolgozzék? Menjen el, ha nem tetszik neki. Ezt könnyű mondani, s aztán, ha több munkás nem akar eggyel dolgozni, ha az összes valamely üzemben alkalmazottak nem akarnak, akkor nem lehet olyan egyszerűen elintézni az ügyet.

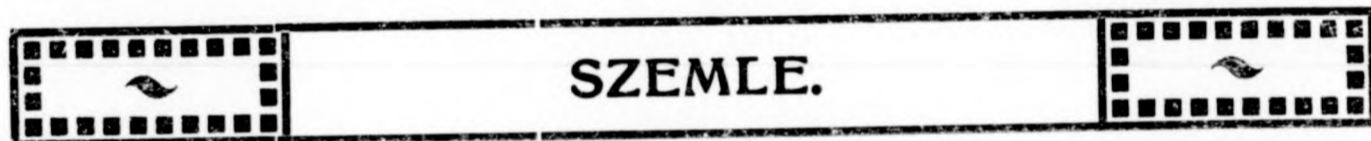
A munkásság csak nem parancsolhat a munkáltatónak? Nem parancsolhat s nem is parancsol. Nem is ez a kérdés itt. Mert ezzel szemben az is áll, hogy a munkáltató sem parancsolhat a munkásnak bizonyos dolgokat s még is megteszi. Arról van itt szó, hogy az üzem ma már nem haladván s nem működven seholy ember tetszése szerint, hanem bizonyos elvek szerint, ez elvek megállapítása nemcsak a munkásság, hanem a munkáltató érdeke is. »A munkáltató parancsol az üzemben«, nem jelenti s nem jelentheti azt, hogy a munkáltató az üzemi rendet felforgathatja. A parancsolás lehetősége mind szűkebb térre szorul s így az önkényeskedésé is. A munkáltató érdeke az üzem gépszerű menete, akadálytalan folytonossága. E célból jó gépeket vesz. A gépek mellé ügyes embereket. Az emberek éreznek. Akadálytalan működésükhöz együttműködés kell. Együtt pedig nem lehet ellenséggel működni.

Mihelyt megkérdik a munkásokat arra nézve, hogy kivel akarnak együtt dolgozni, egy lépést tettek a munka alkotmánya felé, az üzem szervezése felé. Kicsi részletkérdés ez így odavetve s mégis már elintézett vitás kérdések mellett, nagy jelentőségű. A munkásságnak a gazdasági viszonyokból fakadt s az agitáció folytán megnőtt osztálytudatos voltát nem lehet s nem szabad soha sem szem elől téveszteni. Az a sztrájk-szervező, akit a munkáltató a vitás kérdések elintézése után a munkába nem akar vissza fogadni, a munkásság szemében hős és vezér. A vezért mind ritkábban fogja a munkásság elhagyni s mint a tapasztalat mutatja éppen ezért már ritkulnak a sztrájkvezetők kizárásának esetei. Ezt az eredményt a munkásság összetartása révén érte el. Ma már az ily követelést

ritkábban nevezik hatalmi kérdésnek. A másik oldala a kérdésnek, amikor a munkába visszatérő munkásság nem akar a sztrájk törőikkel dolgozni. Az a kérdés, hogy az nem érthető-e meg szintén? A munkásság közös érdeke saját megerősödése. Ezt a sztrájknak nevezett harc révén érik el. A kivívott eredményekben minden munkás részesül. Aki nem küzd, az a munkásság felfogása szerint jogosulatlanul jut az előnyhöz. Nem érthető-e tehát, hogy az ilyen munkást a nem dolgozás s nem keresés büntetésével akarják sújtani?

Ime tehát ott vagyunk a jelölés, a munkába való felvétel kérdésénél. Talán korai a jelölés közelebbi részleteiről beszélni. S mégis! Vajjon a munkaközvetítés kérdése körüli vita nem ide tartozik-e szintén? Miről van szó itt is? Arról, hogy a munkába az állíttassék, akit a munkásság jelöl. A modern munkáltatók ezen a hatalminak nevezett kérdésen is túl fogják magukat tenni, de még sok küzdelem fog lefolyni, amíg ezek a kérdések az alapelv elismerése által nyernek szabályozást.

De végül hiába való minden ellenállás. Az emberiség mindig sablonok szerint rendezkedik be. A házasság az adás-vétel formájára alakult. A férj és apa joga, a fejedelem joga a tulajdon formájára. Minden közéleti működésben az alárendelteknek legalább annyi jogot kénytelenek adni, hogy óhajításukat meg kell hallgatni. Alig valószínű, hogy éppen a munkásság ne tudná kivívni a közéleti sablon szerint kialakuló, ma még félig öntudatlan, de általam talán mégis helyesen jelölési jognak nevezett követelését.

MUNKÁSBIZTOSÍTÁS.

A munkaképesség-csökkenés megállapítása a munkásbiztosítási választott bíróságoknál.

Irta **Koch Károly** kir. tvszéki bír., a budapesti munkásbiztosítási választott bíróság h. elnöke.

E lapok 11-ik számában a »munkaképességcsökkenés igazságos megállapításáról« irt cikkében dr. Kadosa Marcell ügyvéd úr igen elítélőleg nyilatkozik a munkásbiztosítási választott bíróságoknak a baleseti kártalanítási ügyekben gyakorolt ítélkezéséről. Állításainak az a lényege, hogy az ujonnan szervezett munkásbiztosítási bíróságok, kitérve a reájuk háruló ama nehéz feladat elől, hogy a részleges munkaképtelenség fokát meghatározzák, ezt a feladatot s az azzal járó munkát és felelősséget áthárították az *orvosszakértőkre*. A választott bíróság és azok gyakorlata, amelyekre a törvény az említett nagy kérdés eldöntését bízta, — a cikkíró úr tapasztalatai szerint — egyáltalán nem felelnek meg feladatuknak, mert az összes figyelembe jöhető tényezők közül, úgyszólván csak az orvosszakértői megállapítást veszik tekintetbe, a többi majdnem teljesen negligálják. Sőt tetézik ezt a súlyos mulasztást azzal, hogy nem elégednek meg az orvosi szakvéleménnyel, hanem kikényszerítik az orvostól a percentuális megállapítást is stb. E leírás szerint cikkíró úr a munkásbiztosítási bíróságoknak eljárását akkép képzei, hogy a tárgyaláson az orvosszakértő reá néz az igénylőre és kimondja, hogy a munkaképességcsökkenés pl. 25°/_o; erre azután a bíróság reá bólint és az ügy el van intézve.

Sajnos nem meglepő jelenség, hogy a munkásbiztosítási bíróságokról, azok feladatairól és működéséről még jogászörökben is tájékozatlanul beszélnek s nem méltányolják azokat a nehézségeket, amelyek leküzdésével ezen új szociális intézmény életre keltése járt. Azt azonban még sem szabad megengedni, hogy a valóságot nem fedő ismertetések révén a közvéleményben az a tudat honosodjék meg, hogy a munkásbiztosítási válasz-

tott bíróságok hivatásszerű munkájukat nem végzik el lelkiismeretesen és a törvényben a reájuk bízott feladatok elől kitérnek. Nem lehet megengedni, hogy a biztosítottak százezreiben megrendüljön a bizalom ezen új, máris életképesnek bizonyult birói intézmény iránt.

Ezért láttam szükségesnek a fentebb említett közleményre az alábbi felvilágosító helyesbítő észrevételeket megtenni, a budapesti munkásbiztosítási választott bíróságnál szerzett tapasztalataim alapján. Ennek a bíróságnak ügyforgalma egymagában felér a többi összes választott bíróságok ügyforgalmával és így itt bő alkalom nyílik a tapasztalatszerzésre. Cikkíró úrral én is egyetérték abban, hogy a munkaképesség csökkenés mértékének megállapítása a legtöbb esetben nem könnyű feladat, mert a munkaképesség csökkenésre a szenvedett sérülés által okozott testi fogyatkozáson kívül számos egyéb körülmény bír befolyással; így az illető egyén egyébkénti egészségi állapota, életkora, ügyessége és foglalkozása is. Néha aránylag csekélyebb sérülés bizonyos munkák elvégzésére teljesen alkalmatlanná teszi a sérültet. Fokozza még a nehézséget az is, hogy a munkaképességcsökkenés megállapítása lényegében összehasonlítható művelet eredménye, mely abból a feltevésből indul ki, hogy a sérült előbb teljesen egészséges és munkaképes volt. Ámde ez nem minden esetben van így, miért is a választott bíróságnak nem könnyű feladata az előbb nem ismert igénylőről annak minden lényeges tulajdonságára a baleset előtti időre visszamenőleg megbízható adatokat beszerezni.

Nehezíti a feladatot az is, hogy gyengébb ellenállóképességű egyént a baleset inkább lesújtja, mint az erősebb és nagyobb akaraterővel rendelkezőt. Így tehát egyik embernél aránylag kisebb baleset is nagyobb hátránnyal jár, mint másnál az esetleges súlyosabb baleset. Ámde az egyes emberek jellembeli és egyéb ezzel kapcsolatos tulajdonságaiknak kinyzomozása és megállapítása hosszas megfigyelést igényelne, erre pedig a választott bíróságoknak nem mindig van kellő módjuk és alkalmuk.

És számolnunk kell még azzal is, hogy a sérültek akár ügyük kedvezőbb elintézése reményében, akár pedig elcsüggedésből, állapotukat a valónál rendszeren súlyosabbnak tüntetik fel, úgy, hogy az igénylőket úgyszólván titokban kellene kilesni, ha azoknak állapotáról teljesen megnyugtató tájékozódást kívánnánk szerezni.

Mindezeknek a nehézségeknek legyőzhetésére a munkásbiztosítási választott bíróságok az alább előadandó módon iparkodnak maguknak megfelelő tájékozódást szerezni minden olyan esetben, amikor a sérülés következményeinek helyes megítélhetése többféle adat beszerzését teszi szükségessé. Vannak ugyanis egyszerűbb esetek; például: ha egy közönséges napszámos a jobb kezét elveszti, ilyen esetben a munkaképesség csökkenésnek meghatározása végett valami széleskörű nyomozásra nem igen van szükség.

Első feladat mindenkor az orvosszakértői vélemény beszerzése nemcsak azokra a panaszokra nézve, amiket az igénylő előad, hanem egyéb körülményekre is; például az igénylő munkaadója, vagy a választott bíróság által észlelt esetleges fogyatkozásokra vagy az orvosszakértő által észlelt, orvosi szempontból jelentősnek talált jelenségekre nézve. Gyakran fordul elő például, hogy az idegorvosszakértő olyan jelenségekre bukkan, amelyek más szakmabeli orvosoknak (szem, fülorvos) meghallgatását is szükségessé teszik. A bíróság nem elégszik meg felületes vizsgálatokkal, hanem igénylőt tárgyalás előtt kiváló specialistákkal laboratóriumi vizsgálatoknak veti alá, sőt egyes esetekben megfigyelés céljából kórházba is utalta. (Elj. Rend. 187. §.)

Vitán felül álló tény, hogy orvos-szakértői vélemény beszerzése nélkül alig lehet helyesen megítélni azt, hogy a munkaképesség csökkenését a baleset, vagy pedig más körülmény okozta-e? Gyakori viszont az az eset is, hogy aránylag csekély sérülés, aminek annak idején maga a sérült sem

tulajdonított nagyobb jelentőséget, súlyos utókövetkezményekkel jár és a munkaképesség csökkenését végeredményképpen ez a kis sérülés okozza. Igen lényeges az igénylő általános egészségi állapotának ismerete is.

Mindezek a megállapítások azonban orvosi előismereteket feltételeznek.

Az ilyen körütekintéssel és minden lényegesnek mutatkozó körülményre kiterjeszkedő orvosi vizsgálat útján beszerzett adatokat másképpen pl. laikusok véleménye alapján megnyugtató eredménnyel beszerezni nem lehet. És mivel kétségtelen az is, hogy különböző sérülések különböző következményekkel járnak, teljesen indokolva van, hogy az orvos a saját véleményének kiegészítéseképpen a munkaképességcsökkenést százalékokban is kifejezze; nem lévén más megbízható mérték a munkaképesség csökkenés fokozatának kifejezésére.

Az is bizonyos, hogy a sérült foglalkozásával járó munkák ismerete nélkül az orvos a munkaképességcsökkenés tekintetében sok esetben nem adhat megbízható véleményt; ez azonban pótolható azzal, hogy a bíróság a tárgyaláson az igénylővel elmondhatja, hogy a sérülése melyik munkanemnél és milyen módon akadályozza a munkában, esetleg teljesíteti vele mindazon testmozgásokat, amelyekre előadása szerint a munkájánál szüksége volna és melyeket állítása szerint a baleset következtében teljesíteni nem képes. Ezt az előadást kiegészítik azután azok a felvilágosítások, melyeket az igénylővel ugyanazon avagy rokonszaktmabeli ülnökök adnak, akik a munkaképességcsökkenés megítéléséhez és az orvosi vélemény bizonyító erejének mérlegeléséhez úgyszólván a legértékesebb adatokat nyújtják.

De tekintse meg egyszer a cikkíró úr a budapesti munkásbiztosítási választott bíróság szerszámgyűjteményével a tárgyaláson tett kísérleteket is, amikor a sérült az ülnökök útmutatása szerint és ellenőrzésével megmutatja, hogy hogyan tudja kezébe venni a tüzi fogót, a kalapácsot vagy apró szegeket stb.

Igen célravezetőnek mutatkozott és ezért állandóan gyakorolt eljárás az igénylő munkaadójánál való tudakozódás is az iránt, hogy a baleset előtt miféle munkát végzett és azóta mit dolgozik; mi az oka annak, hogy más munkára tért át; a munka- és keresetképeség tekintetében — összehasonlítva a baleset előtti állapottal és hasonló korú és ügyességű munkások munka- és keresetképeségével, — igénylőnél észleltek-e és miféle változást? Sietek megjegyezni, hogy az ilyen tudakozódásnál a fősúly elsősorban mindig a munkaképességre van helyezve és csak másodsorban tétetik fel a kérdés arra, hogy az igénylő keresete változott-e? Előfordult ugyanis, hogy valaki, mint fiatal, szakképzett munkás szenved balesetet, ami miatt szakmabeli munkáját nem folytathatja, — de mint közönséges gépmunkás vagy napszámos mégis dolgozik és keresete sem csökken, ámde munkabeli képessége mégis csökkent, mert a szakmájától kénytelen volt eltérni. Ha tehát a két kereset között nincs is eltérés, — azért a sérült mégis károsodott és kártalanítandó.

Ha már most a munkásbiztosítási választott bíróság a fentebb ismertett adatokat beszerezte, szükség esetén helyszíni szemlét is tart és ezek mellé még az igénylő korát, tudását, foglalkozását, továbbá a tárgyaláson szerzett egyéb benyomásokat is figyelembe veszi; úgy a lehetőség szerint minden olyan adatot összegyűjtött, ami a munkaképességcsökkenés elbírálásánál irányadó lehet. És az ekkép rendelkezésre álló anyag legtöbbszörire alkalmas arra, hogy a választott bíróság, felhasználva a maga gyakorlati ismereteit is, a baleset előtti és utáni állapot összehasonlítása kapcsán a munkaképesség csökkenését megállapíthassa és megnyugtató határozatot hozhasson a nem túlzott, hanem *jogos és méltányos igényekre*.

Hogy pedig ez így van és cikkíró úrnak támadása alap nélküli, erre nézve bátran hivatkozhatom a budapesti munkásbiztosítási választott bíró-

ságnál lefolyt perek anyagára. Ezek között, — eltekintve olyan esetektől, amikor az esetleges munkaképességcsökkenés a balesettel összefüggésbe nem volt hozható, aminek megállapítása a dolog természeténél fogva legtöbb esetben orvosi vélemények alapján történhetett, — nincsen olyan ítélet, amely pusztán az orvosszakértői véleményre volna alapítva. Természetesen sok esetben a választott bíróság is elfogadja a kellőleg megokolt orvosszakértői véleményt, — de ezt mindig azzal a hozzáadással teszi, hogy a perben kiderített és méltányolt sok mindenféle más adat és körülmény is megerősítette az orvosszakértői megállapítást. És ha ez az ítéletben bővebben nem is nyer épen kifejezést, bizonyos, hogy minden ítélethozatalt az összes adatok beható mérlegelése előzi meg. Természetes az is, hogy a birói orvosszakértők, akik elismerésre méltó buzgalommal iparkodnak az egyes foglalkozásokkal járó »múfogások« és a munkateljesítmény tekintetében megkivánt követelményeket kiismerni, és akik a választott bíróság gyakorlatát is figyelmekkel kísérik: egyre több esetben fognak olyan véleményt adni, amelyet a választott bíróság elfogadhat, — ámde a választott bíróság ennek dacára *sem mulasztja el* minden elképzelhető adat beszerzését abból a célból, hogy az Elj. Rend. 110. és 111. §-aiban lefektetett elv: a bizonyítékok szabad mérlegelése mellett való ítélethozatal teljes mértékben érvényesülhessen.

Hogy mennyire alapróléki cikkirő úrnak az az állítása, hogy a bíróság a munkaképességcsökkenés meghatározását az orvosokra hárította át, könnyen meggyőződhetik, ha megtekinti a Budapesti Munkásbiztosítási Választott Bíróságnál hozott ítéleteket. Azok között igen sokat fog találni, amelyekben a bíróság az orvosi véleménytől eltérő, magasabb munkaképességveszteség fokot vett a kártalanítás alapjául. Ritkább esetekben pedig az orvosok véleményétől a baleseti sérült hátrányára is eltért.

Azt hiszem sikerült kimutatnom, hogy a választott bíróságok felületes eljárására vonatkozó panasz általánosságban nem állhat meg.

Végül a fenthivatkozott cikk befejezésben írta megjegyzésre akarok válaszolni. Cikkirő úr annak beigazolása végett, hogy a munkaképességcsökkenés helytelen megállapítása az igénylőre mennyire hátrányos, hivatkozik az 1907. évi XIX. törvénycikknek azon rendelkezésére, mely a kártalanításnál a munkaképességveszteséget, nem pedig a keresetképeség csökkenését veszi alapul, és egyben helyteleníti ezt a rendelkezést.

Megvallom, kezdetben magam is e véleményen voltam, de a gyakorlat az ellenkezőről győzött meg. Ugyanis a választott bíróság esetei közt is előfordul, hogy kezüket vagy lábukat elvesztett egyének mint felügvelők, irodaszolgák, éjjeli őrök, újságárusok stb. alkalmazást kapnak és ezáltal keresnek. Igaz, hogy ez nem mindig állandó foglalkozás, de amíg meg van, mégis ad keresetet. Nem is szólva arról, hogy még azok is, akik 25—30%-ot vesztek a munkaképességükből, legtöbb esetben a szakmabeli munkájuknál maradhatnak, ha nem is éppen azt a munkát végzik, amit a baleset előtt. A keresetképtelenség tehát tulajdonképpen csak a tehetetlenséggel kezdődnek, mert egyébként kevés szerencse és utánjárás mellett, még súlyos sérültek is szereznek és szerezhetnek keresetet. Már most a keresetképeségcsökkenés szem előtt tartásával két eshetőség állna elő, vagy az, hogy a sérültek nagy része teljesen tartózkodnék a munkától és nyomorban, mások támogatásából tengődnének, csak azért, hogy a kártalanításukat biztosítsák, ami az 1907. évi XIX. törvénycikk életbelépte előtt történt balesetekből támasztott peres esetekben minden napos tapasztalat volt, vagy pedig ha másként megélni nem tudnának vagy nem akarnának, akkor keresnének; ezen esetben viszont a kártalanításuk lehetne igen csekély, mert hiszen legalább részben keresetképesek.

Helyesebbnek tartom tehát azt, hogy a sérültek kedve és érdeke is legyen a megmaradt munkaképességét hasznosítani és ezzel anyagi helyzetén javítani. Ez pedig csak úgy érhető el, hogy ha a kártalanítás a

tulajdonított nagyobb jelentőséget, súlyos utókövetkezményekkel jár és a munkaképesség csökkenését végeredményképpen ez a kis sérülés okozza. Igen lényeges az igénylő általános egészségi állapotának ismerete is.

Mindezek a megállapítások azonban orvosi előismereteket feltételeznek.

Az ilyen körültekintéssel és minden lényegesnek mutatkozó körülményre kiterjeszkedő orvosi vizsgálat útján beszerzett adatokat másképpen pl. laikusok véleménye alapján megnyugtató eredménnyel beszerezni nem lehet. És mivel kétségtelen az is, hogy különböző sérülések különböző következményekkel járnak, teljesen indokolva van, hogy az orvos a saját véleményének kiegészítéseképpen a munkaképességcsökkenést százalékokban is kifejezze; nem lévén más megbízható mérték a munkaképesség csökkenés fokozatának kifejezésére.

Az is bizonyos, hogy a sérült foglalkozásával járó munkák ismerete nélkül az orvos a munkaképességcsökkenés tekintetében sok esetben nem adhat megbízható véleményt; ez azonban pótolható azzal, hogy a bíróság a tárgyaláson az igénylővel elmondhatja, hogy a sérülése melyik munkanemnél és milyen módon akadályozza a munkában, esetleg teljesíteti vele mindazon testmozgásokat, amelyekre előadása szerint a munkájánál szüksége volna és melyeket állítása szerint a baleset következtében teljesíteni nem képes. Ezt az előadást kiegészítik azután azok a felvilágosítások, melyeket az igénylővel ugyanazon avagy rokonszakmabeli ülnökök adnak, akik a munkaképességcsökkenés megítéléséhez és az orvosi vélemény bizonyító erejének mérlegeléséhez úgyszólván a legértékesebb adatokat nyújtják.

De tekintse meg egyszer a cikkíró úr a budapesti munkásbiztosítási választott bíróság szerszámgyűjteményével a tárgyaláson tett kísérleteket is, amikor a sérült az ülnökök útmutatása szerint és ellenőrzésével megmutatja, hogy hogyan tudja kezébe venni a tüzi fogót, a kalapácsot vagy apró szegeket stb.

Igen célravezetőnek mutatkozott és ezért állandóan gyakorolt eljárás az igénylő munkaadójánál való tudakozódás is az iránt, hogy a baleset előtt miféle munkát végzett és azóta mit dolgozik; mi az oka annak, hogy más munkára tért át; a munka- és keresetképesség tekintetében — összehasonlítva a baleset előtti állapottal és hasonló korú és ügyességű munkások munka- és keresetképességével, — igénylőnél észleltek-e és miféle változást? Sietek megjegyezni, hogy az ilyen tudakozódásnál a fősúly elsősorban mindig a munkaképességre van helyezve és csak másodsorban tétetik fel a kérdés arra, hogy az igénylő keresete változott-e? Előfordult ugyanis, hogy valaki, mint fiatal, szakképzett munkás szenved balesetet, ami miatt szakmabeli munkáját nem folytathatja, — de mint közönséges gépmunkás vagy napszámos mégis dolgozik és keresete sem csökken, ámde munkabeli képessége mégis csökkent, mert a szakmájától kénytelen volt eltérni. Ha tehát a két kereset között nincs is eltérés, — azért a sérült mégis károsodott és kártalanítandó.

Ha már most a munkásbiztosítási választott bíróság a fentebb ismertett adatokat beszerezte, szükség esetén helyszíni szemlét is tart és ezek mellé még az igénylő korát, tudását, foglalkozását, továbbá a tárgyaláson szerzett egyéb benyomásokat is figyelembe veszi; úgy a lehetőség szerint minden olyan adatot összegyűjtött, ami a munkaképességcsökkenés elbírálásánál irányadó lehet. És az ekkép rendelkezésre álló anyag legtöbbszörre alkalmas arra, hogy a választott bíróság, felhasználva a maga gyakorlati ismereteit is, a baleset előtti és utáni állapot összehasonlítása kapcsán a munkaképesség csökkenését megállapíthassa és megnyugtató határozatot hozhasson a nem túlzott, hanem *jogos és méltányos igényekre*.

Hogy pedig ez így van és cikkíró úrnak támadása alaptalan, erre nézve bátran hivatkozhatom a budapesti munkásbiztosítási választott bíró-

ságnál lefolyt perek anyagára. Ezek között, — eltekintve olyan esetektől, amikor az esetleges munkaképességcsökkenés a balesettel összefüggésbe nem volt hozható, aminek megállapítása a dolog természeténél fogva legtöbb esetben orvosi vélemények alapján történhetett, — nincsen olyan ítélet, amely pusztán az orvosszakértői véleményre volna alapítva. Természetesen sok esetben a választott bíróság is elfogadja a kellőleg megokolt orvosszakértői véleményt, — de ezt mindig azzal a hozzáadással teszi, hogy a perben kiderített és méltányolt sok mindenféle más adat és körülmény is megerősítette az orvosszakértői megállapítást. És ha ez az ítéletben bővebben nem is nyer épen kifejezést, bizonyos, hogy minden ítélethozatalt az összes adatok beható mérlegelése előzi meg. Természetes az is, hogy a bírói orvosszakértők, akik elismerésre méltó buzgalommal iparkodnak az egyes foglalkozásokkal járó »műfogások« és a munkateljesítmény tekintetében megkivánt követelményeket kiismerni, és akik a választott bíróság gyakorlatát is figyelmekkel kísérik: egyre több esetben fognak olyan véleményt adni, amelyet a választott bíróság elfogadhat, — ámde a választott bíróság ennek dacára *sem mulasztja el* minden elképzelhető adat beszerzését abból a célból, hogy az Elj. Rend. 110. és 111. §-ában lefektetett elv: a bizonyítékok szabad mérlegelése mellett való ítélethozatal teljes mértékben érvényesülhessen.

Hogy mennyire alapszerű cikkíró úrnak az az állítása, hogy a bíróság a munkaképességcsökkenés meghatározását az orvosokra hárította át, könnyen meggyőződhetik, ha megtekinti a Budapesti Munkásbiztosítási Választott Bíróságnál hozott ítéleteket. Azok között igen sokat fog találni, amelyekben a bíróság az orvosi véleménytől eltérő, magasabb munkaképességveszteség fokot vett a kártalanítás alapjául. Ritkább esetekben pedig az orvosok véleményétől a baleseti sérült hátrányára is eltért.

Azt hiszem sikerült kimutatnom, hogy a választott bíróságok felületes eljárására vonatkozó panasz általánosságban nem állhat meg.

Végül a fenthivatkozott cikk befejezésben irta megjegyzésre akarok válaszolni. Cikkíró úr annak beigazolása végett, hogy a munkaképességcsökkenés helytelen megállapítása az igénylőre mennyire hátrányos, hivatkozik az 1907. évi XIX. törvénycikknek azon rendelkezésére, mely a kártalanításnál a munkaképességveszteséget, nem pedig a keresetképeség csökkenését veszi alapul, és egyben helyteleníti ezt a rendelkezést.

Megvallom, kezdetben magam is e véleményen voltam, de a gyakorlat az ellenkezőről győzött meg. Ugyanis a választott bíróság esetei közt is előfordul, hogy kezüket vagy lábukat elvesztett egyének mint felügyelők, irodaszolgák, éjjeli őrök, újságárusok stb. alkalmazást kapnak és ezáltal keresnek. Igaz, hogy ez nem mindig állandó foglalkozás, de amíg meg van, mégis ad keresetet. Nem is szólva arról, hogy még azok is, akik 25—30%-ot vesztek a munkaképességükből, legtöbb esetben a szakmabeli munkájuknál maradhatnak, ha nem is éppen azt a munkát végzik, amit a baleset előtt. A keresetképtelenség tehát tulajdonképpen csak a tehetetlenséggel kezdődnek, mert egyébként kevés szerencse és utánjárás mellett, még súlyos sérültek is szerezhetnek keresetet. Már most a keresetképeségcsökkenés szem előtt tartásával két eshetőség állna elő, vagy az, hogy a sérültek nagy része teljesen tartózkodnék a munkától és nyomorban, mások támogatásából tengődnének, csak azért, hogy a kártalanításukat biztosítsák, ami az 1907. évi XIX. törvénycikk életbelépte előtt történt balesetekből támasztott peres esetekben mindennapos tapasztalat volt, vagy pedig ha másként megélni nem tudnának vagy nem akarnának, akkor keresnének; ezen esetben viszont a kártalanításuk lehetne igen csekély, mert hiszen legalább részben keresetképesek.

Helyesebbnek tartom tehát azt, hogy a sérültek kedve és érdeke is legyen a megmaradt munkaképességét hasznosítani és ezzel anyagi helyzetén javítani. Ez pedig csak úgy érhető el, hogy ha a kártalanítás a

munképességcsökkenés alapul vétele mellett történik, tekintet nélkül arra, hogy az igénylő kedvező körülmények mellett, mennyiben tud még keresni. E felfogásból kiindulva, például a választott bíróság alig tekinti munkaképesnek azt a napszámost, aki a jobb kezét elvesztette, de azért éjjeli őri foglalkozást kapott; mert ez nem kíván tulajdonképpeni munkát, csak jelenlétet és ez még nem bizonyítja a munkaképességet.

Ha a sérülés következtében az igénylő a munkaerejét hasznosítani már egyáltalán nem képes, akkor még úgyis megkapja a teljes kártalanítást.

És még egyet! Igaz, hogy teljes munkaképtelenség esetében is a keresetnek csak 60%-a jár kártalanításul. Ez azonban a gyakorlatban közel sem olyan méltánytalan, mint amilyennek első tekintetre látszik. Az 1907. évi XIX. törvénycikk 78. §-a értelmében mindig úgy számítandó a kártalanítás alapjául szolgáló kereset, mintha az igénylő egész éven át dolgozott volna. Ez azonban rendszerint csak fikció. Mert betegeskedés, szabadságra menés, katonáskodás, munkahiány és sok más okból a legritkább eset, hogy valaki 52 héten át megszakítás nélkül dolgozik. Sőt egyes foglalkozásoknál, például kőműveseknél, úgyszólván lehetetlen is. Ezért, hogy úgy mondjam, az »elképzelt« jövedelemnek 60%-a a legtöbb esetben megközelíti és nagyon sok esetben még felül is haladja a tényleges keresetet.

Ezek után csak arra kérem a cikkíró urat, hogy ne sajnálja a fáradságot a munkásbiztosítási bíróságok eddigi ítélkezéséről alaposabban tájékozódni. Ha ezt megteszi, úgy maga is be fogja látni, hogy általánosságban odavetett súlyos vádja nélkülözötte a tárgyilagos alapot.

Az országos pénztár módosított alapszabályai cím alatt 10. számban közöltük azokat a módosításokat, melyek az országos pénztár új alapszabályával életbeléptek. A módosítások közé tévedésből került az a rendelkezés, mely szerint *kimondatott, hogy a gyermekágyi segély megvonandó attól a tagtól, ki újszülött gyermekét nem maga táplálja (kivéve, ha erre a pénztári orvos véleménye szerint hibáján kívül képtelen, valamint azon tagtól, ki a hat héten belül munkába lép.* Ez a módosítás az országos pénztár közgyűlése elé terjesztett tervezetben tényleg szerepelt, de nem fogadtatott el.

A pénzügyi tisztviselők a munkásbiztosítás ellen. A magyar pénzügyi tisztviselők országos szövetsége a pénzügyi tisztviselők betegség ellen való kényszerbiztosítása tárgyában emlékiratot intézett a kereskedelmi miniszterhez. Az emlékirat kifejti, hogy a pénzügyi tisztviselőknek az 1907. XIX. t.-c. rendelkezéseire semmi szükségük nincs, a kényszer úgy rájuk, valamint a pénzügyi tisztviselőkre nézve nyomasztó, minélfogva nincs értelme annak, hogy a kerületi munkásbiztosító pénztárba való belépésre kényszeríttessenek. Az emlékirat petítuma a következő: Minden pénzügyi tisztviselő alkalmazottai, akik az intézet alapszabályszerű vagy más közgyűlésileg jóváhagyott intézkedése folytán betegség esetén legalább huszheteti időtartamon át élvezik fizetésüket, mentesíttessenek a belépési kényszer alól.

A nemzetközi munkásbiztosítási értekezlet folyó évi szeptember 6-dikától 8-dikáig tartja üléseit Haagban. Tárgyalásra és megvitatásra a következő kérdések kerülnek: 1. A járadékbiztosításhoz való állami hozzájárulások; a szegényügy és a biztosítás között való vonatkozások. 2. Az orvosi szolgálat a szociális biztosításban, tehát a betegség, rokkantság és baleset esetére való biztosításban. Ezen kérdéssel kapcsolatosan megvitatás tárgyát képezik ama viszályok, amelyek az orvosok és pénztárak között fennállanak és szóba kerülnek a biztosítás és a szociális higiéné közötti vonatkozások.

Napirenden vannak továbbá a következő emlékiratok és közlemények: A szociális biztosítás kiterjesztése a magánalkalmazottakra és az önálló kereseti foglalkozást űzőkre. Az özvegyek és árvák biztosítása. Biztosítás munkanélküliség ellen. Az 1907. évi ipari balesetek statisztikája. A németországi szociális biztosítás jelen állása, különösen pedig a birodalmi biztosítási törvény.

A »Comité permanent international des Congrès internationaux des Assurances sociales« tagjai tagsági díjuk fejében vehetnek részt a kongresszuson. Nem tagok, mint a hollandi szervezőbizottság vendégei 10 fr. részvételi díjat fizetnek.

Az orvosok és a német munkásbiztosítási javaslat. Az utolsó rendkívüli orvosgyűlésen Berlinben 488 küldött kimondta, hogy az új munkásbiztosítási javaslat nagy veszéllyel fenyegeti nemcsak az orvosokat, hanem azokat a szociális érdekeket is, melyeket ők a szociális biztosításban képviselnek. Hibája a javaslatnak, hogy az orvos nem közegészségügyi tanácsadója a pénztárnak, a pénztár közigazgatásából ki van zárva, miáltal az intézmény nagy koncepcióju profilaktikus munka kifejtésére alkalmatlanná válik. Az orvosok azt követelik, hogy már a törvény szabályként mondja ki a szervezett szabad orvosválasztást, és a törvény 377. §-ának ily irányú módosítását követelik. Kivételes esetben elfogadják a fix rendszert is, de ilyen esetekben a pénztár határozata a felső munkásbiztosítási hivatalhoz megfelelőbbé tehető. Ennek a hivatalnak ítélő-tanácsa ily esetben négy orvosúlnókkal bővítendő ki. Az orvosok argumentációja a következő: 1888-ban 5¹/₂ millió volt a biztosított tagok száma, 1907-ben 12¹/₂ millió volt 62 millió összlakosság mellett. Az új javaslat szerint 20 millió lesz. Hiszen ha így terjesztik ki tovább a biztosítást, képtelenség a dolgozni akaró, különösen a fiatalabb orvosgeneráció kizárása a pénztári gyakorlatból. Az ily kiterjesztésnek szükségszerű folyamánya a szabad orvosválasztás, ha bizonyos fiskális érdekek szenvednének is alatta. A javaslat eredeti szövegezése mellett a pénztári érdekeltség a helyi pénztárak és a vállalati pénztárak szövetsége is erélyesen foglalt állást. Maga a munkásság, ahol a pénztárak igazgatása a kezében van, az orvosok követelése ellen foglalt állást. De ahol ilyen befolyása nincs, a bányatársulásokban és a vasuti pénztáraknál, inkább a szabad orvosválasztást követeli. Jellemző, hogy a »Sozialistische Monatshefte« utolsó számában is ily konkluzióhoz jut.

A munkásbiztosítási reform ügyében Frässsorf volt birodalmi gyűlési képviselő, a »német Ortskranken-kasse-k központi szövetségének« elnöke, az összes pénztárak munkaadó funkcionáriusait nyilatkozatra szólította fel. A kormány a munkásbiztosítási javaslaton a betegsegélyezési törvényt olyképp módosítja, hogy minden vonalon a paritást akarja megvalósítani. Ennek az a célja, hogy a munkások befolyása a pénztárakban megtöressék. A munkaadók képviselői ezt a különböző kongresszusokon mindig ellenezték és mellette csak a nagyiparosoknak egy csekély töredéke volt. A kormány megokolása szerint ez a munkaadókra évenként 56 milliónyi teherbőrlést ró, járulékok alakjában. A munkások ezt a tehermentesítést nem kívánják. Minthogy pedig a birodalmi gyűlés előreláthatólag a folyó év november havában végérvényesen fog dönteni e kérdés fölött, ajánlatosnak látszik, hogy a helyi pénztárak munkadóképviselői még egyszer nyilatkozzanak az iránt, helyesnek találják-e, hogy *politikai okokból* ilyen változás következzen be.

A munkaadók nyilatkozatait a birodalmi gyűlés elé terjesztik.

Frässsorf azt hiszi, hogy a munkaadó funkcionáriusok túlnyomólag igazolni fogják, hogy a pénztárakban politikai befolyás sohasem érvényesült, a megrendszabályozásra nincs tehát ok.

A németországi rokkantbiztosítás. A birodalmi biztosítási hivatal megállapította, hogy a 31 biztosító intézet és a 10 különpénztári intézet 1891. évi január hó 1-től fogva 1910. március haváig összesen 1,775.501 rokkantjára adékot engedélyezett. Halálozás, a munkaképesség visszanyerése, kivándorlás és egyéb okok folytán megszűnt 876.629 járadék úgy, hogy szemben az 1910. évi január hó 1-i 893.585 járadékkal, 1910. április hó elsején 898.872 rokkantjára adék volt érvényben.

Ugyanezen időtartam alatt 484.498 aggkori járadékot engedélyeztek, amelyek közül halálozás és egyéb okok folytán megszűnt 333.137. 1910. évi április hó 1-én 101.361 aggkori járadék volt ténylegesen érvényben.

A rokkantbiztosítási törvény 16. §-a alapján 1900. január hó 1-je óta 106.171 betegség esetére való járadék engedélyeztetett. Időközben megszűnt 87.684 úgy, hogy 1910. április hó 1-én összesen 18.487 betegségi járadék folyósított az 1910. évi január 1-i 18.502-vel szemben.

1910. március hó 31-ig összesen 2,447.440 végkielégítést folyósítottak, még pedig a) női biztosítottak számára 1,994.738 esetben, mivel férjhez mentek;

b) olyanok részére, akiknek nem volt járadékigényük, de valamely üzemi baleset által tartósan keresetképtelenné váltak, 6.157 esetben és végül c) biztosítottak hátramaradottjai részére 4465.54 esetben.

A német betegség-pénztárak számának csökkenése. A »Deutsche Krankenkassen Zeitung« kiszámítja, hogy a birodalmi biztosítási törvény jelenlényen meg fogja apasztani a betegsegélyző pénztáraknak a számát. Először is megszűnik 8.238 községi biztosítás. A helyi pénztáraknál (Ortskrankenkasse) még nem lehet előre látni, hogy az új rend szerint a legfelsőbb igazgatási hatóságok a minimális taglétszámot 500-ban, vagy egészen 3.000-ig, vagy pedig bizonyos körülmények között 10.000-ig fogják-e megállapítani. Az 1908-dik év végén a német birodalomban 2.654 olyan helyi pénztár volt, amelynek taglétszáma 500nál kisebb volt. Ezeknek túlnyomó többsége föl fog oszlani. Az 500-nál nagyobb taglétszámmal bíró pénztárak közül is sok meg fog szűnni, mert tagjaiknak nagy része az alkotandó kerületi pénztárakhoz (Landkrankenkasse) fog tartozni. A 7931 üzemi pénztár közül 2.843 azért szűnik meg, mert tagjaiknak a létszáma nem éri el a 100-at. A 784 ipartestületi pénztár közül 300-nak van 100-nál kevesebb tagja. Az 1.310 bejegyzett segélypénztár közül, ha egyébként megfelelnek a feltételeknek, mint segélypótló pénztár megmarad 119 olyan, amelynek a taglétszáma 1.000-nél magasabb. Valószínű, hogy az 1908. év végén fennállott 23.241 betegsegélyző pénztár közül az új törvény alapján 13.000—15.000 megszűnik. Ezzel szemben azonban az általános helyi pénztáraknak a száma némileg emelkedni fog olyan kerületekben, amelyekben eddig ilyenek nem voltak. A biztosítási kötelezettségnek kiterjesztése által a biztosításra kötelezett személyeknek a száma a mostani létszámnak majdnem a felével fog emelkedni.

A beszterczebányai kerületi munkásbiztosító pénztár az 1909. évet 14.920 kor. 34 fill. hiánnyal zárta.

A pénztár tagjárulék-bevétele 130.825 kor. 54 fill. volt. Ebből táppénzekre 52.862 kor. 34 fillért (40·4⁰/o), orvosi kiadásokra 27.648 kor. 53 fillért (21·1⁰/o) és kezelési költségekre 25.681 kor. 24 fillért (19·6⁰/o) fordítottak.

A munkaadók kinnlevősége a járulékbevételnek 20·1⁰/o-a. A pénztár 1909. évi taglétszáma 7.661 volt, egy-egy tagra eső évi járulék-quota 17 kor. 08 fillér. Az 1910. évi költségelőirányzat, úgyszintén az 1911. évi is 16.629 koronát tüntet fel, mint várható kezelési hiányt.

Az egri kerületi munkásbiztosító pénztár 1.699 kor. 09 fill. kezelési felesleget mutat ki. A 73.743 kor. 88 fillért kitevő tagjárulék-bevételből táppénzekre 18.552 kor. 51 fillért (25·1⁰/o), orvosi költségekre 14.466 kor. 56 fillért (19·6⁰/o) és kezelési költségekre 19.365 kor. 90 fillért (26·2⁰/o) fordítottak.

A munkaadói kinnlevőség az évi járulékbevételnek 49·3⁰/o-a. A taglétszám átlagban 4.364 volt, egy-egy tagra eső járulék-quota 16 kor. 89 fillér. A pénztár 1910. és 1911. évekre 554 koronát irányoz elő, mint várható hiányt.

A balassagyarmati kerületi munkásbiztosító pénztár 1.909 kor. 19 fillér kezelési felesleget mutat ki.

A 39.960 kor. 69 fillér tagjárulék-bevételből táppénzekre 8.698 kor. 67 fillért (21·9⁰/o), orvosi költségekre 8.439 kor. 75 fillért (21·1⁰/o) és kezelési költségekre 9.588 kor. 23 fillért (23·9⁰/o) fordítottak. A munkaadói kinnlevőség az évi járulék-bevételnek 19·4⁰/o-a. A pénztár átlagos taglétszáma 2.301 volt, egy-egy tagra eső járulék-quota 17 kor. 37 fillér. A költségelőirányzat szerint 1910. évben 2.210 korona, 1911. évben 1.640 korona kezelési felesleg várható.

A dési kerületi munkásbiztosító pénztár 1909. évi zárószámadását 6.627 korona 96 fillér felesleggel zárta. — Tagjárulék címen 54.364 kor. 11 fill. jövedelme volt a pénztárnak, melyből táppénzre 8.687 kor. 81 fillért (15·9⁰/o), orvosi költségekre 11.183 kor. 80 fillért (20·5⁰/o) és kezelési költségekre 17.505 kor. 88 fillért, vagyis (32·2⁰/o) fordítottak. A munkaadói kinnlevőség a tagjárulék-bevételnek 86⁰/o-a.

A pénztár átlagos taglétszáma 3.317 volt, vagyis egy-egy tagra eső járulék-quota 16 kor. 39 fillér. A pénztár 1910. évre 2.254 kor. 13 fillért, 1911. évre 1.057 kor. 38 fillért irányoz elő, mint várható kezelési felesleget.

A körmöczbányai kerületi munkásbiztosító pénztár 2.314 kor. 67 fillér hiánnyal zárta le az 1909. évet. Tagjárulék-bevétele a pénztárnak 38.487 kor. 73 fillért tett ki, melyből táppénzre 11.649 kor. 34 fillért (32⁰/o), orvosi költségekre 9.049 koronát (23·5⁰/o) és kezelési költségekre 9.688 kor. 44 fillért (25·2⁰/o) fordít-

tottak. Munkaadói kinnlevőség a tagjárulék-bevételnek 24·3%-a. A pénztár átlagos taglétszáma 2.336 volt, egy-egy tagra eső évi járulék-quota 16 kor. 45 fillér. A költségelőirányzat szerint 1910. évben 1.039 kor. hiányt, 1911. évben 996 kor. várható felesleget tüntet fel.

SZOCIÁLIS EGÉSZSÉGÜGY.

Nap- és légfürdők.

A nap- és légfürdőket a legrégebb idők óta ismerik. A napfény gyógyhatása a primitív népek előtt mindig ismeretes volt és egyik főtenyezője volt a napimádás kifejlődésének. Az ókorban már Herodotos ír a napfürdőről, sőt utasításokat ad annak alkalmazására. Plinius természettudományi irataiban a napot, mint kiváló gyógytenyezőt említi, Hippokrates pedig szintén lelkes híve volt a napfürdőknek.

Nem csoda tehát, hogy a napfürdő alkalmazása a régi görögöknél oly nagy mértékben elterjedt és ez befolyással volt építkezésükre is, amennyiben ezen célra házaik tetejét laposra építették; a tető innét nyerte »solarion« elnevezését is.

Később teljesen háttérbe szorult a napfürdők alkalmazása, a középkorban teljesen elveszett és csakis a XIX. században kezdenek ismét foglalkozni vele.

A nap- és légfürdők alkalmazásának ezen renaissance-a az orvosoknál nagy ellenkezésre akadt és mint minden hygienikus újítás, mely nem szorosan a céhbeliék műve és alkotása, ez is keresztülment azon a bizonyos három stádiumon. Először kinevezték, azután jobb ügyhez méltó energiával megtámadták és végül elfogadták azzal a rendes indokolással, hogy azt már régen ismerik és alkalmazzák.

A nap- és légfürdők élettani hatásának manap elég tekintélyes tudományos irodalma van és alkalmazásuknak helyes és üdvös volta már szerencsésen az orvosi köztudatba ment át.

Természetes, hogy amily üdvös ezen fürdőknek, különösen azonban a napfürdőnek helyes alkalmazása, épp oly sajnálatraméltóak azok a kinövések, melyeket a napfürdők alkalmazásánál gyakran észlelhetünk, különösen ami a napfürdő tartamát illeti. Mint minden gyógyszernél, úgy itt is a helyes és individuális adagolás a fődolog.

Azonban az egyes betegségek ellen használt nap- és légfürdőknél sokkal nagyobb szociálhygienikus fontossággal bír az egészségeseknek nap- és légfürdözése. A nap- és légfürdőknél jótekonny befolyása az anyagcserére, a vérképződésre és vérkeringésre stb. nemcsak a gyakorlat, hanem tudományos kutatások alapján is bebizonyosodott és nagyszabású, olcsó, a vagyontalan néprétegek számára könnyen hozzáférhető nap- és légfürdők felállítása és berendezése úgyszólván minden nagyobb város egészségügyi programjában szerepel. Előljárnak ezen irányban a németországi városok, különösen pedig Drezda, melynek környékén a jól berendezett, nagyterületű fürdőket a városi lakosság ezrein kívül az idegen külföldi fürdővendégek nagy tömege is látogatja.

A nap- és légfürdők jó eredményei arra indították a német hadsereg egészségügyi vezetését, hogy e kérdéssel a katonai egészségügy szempontjából foglalkozzék. E célból a folyó év tavaszán elrendelték, hogy a nyár folyamán az úgynevezett »Luftbadespiele« (katonai játékok és gyakorlatok összekötése légfürdőkkel) az összes hadtestekben próbaképpen alkalmazzassanak. Ezen az uton akarják meghatározni a nap- és légfürdőknél befolyását a katonák egészségügyi állapotára. A hadtestek kötelesek ezen légfürdőgyakorlatok eredményéről jelentést tenni, mert a német hadsereg vezetőségének az a terve, hogy ezen újítást a hadseregben kötelező gyakorlatnak rendelje el.

Rendkívül szerencsésen oldotta meg Bécs városa e kérdést, hol a

»Gänsehäufel« nevezetű sekély dunai fürdőt az ezen célra alkalmas nagy kiterjedésű homokos part belevonásával nagyszabású nap- és légfürdővel kombinálta. A fürdőt alig néhány évvel ezelőtt egy fodrászlegény alapította igen szerény anyagi eszközökkel és ennek megfelelő berendezéssel. A fürdővendégek száma csakhamar óriási arányokat öltött. Bécs városa erre megvásárolta és saját kezelésébe vette a fürdőt és ma Bécs látványosságai közé tartozik.

A »Gänsehäufel« eredményeinek hatása alatt a bécsi munkás uszóegyesület felhívást intézett az összes szakszervezetekhez és a szervezett munkássághoz általában, amelyben kéri a szociális egészségügy barátjait, hogy neki egy hasonberendezésű, de tisztán munkások és azok családtagjai számára alakítandó fürdő alapítására segédkezet nyújtson. Az egyesület a régi dunaágnak 5.000 □-méternyi parterületét akarja bérbe venni vagy megvásárolni és erre a célra az összes előmunkálatok már megtörténtek és igen befolyásos egyéniségek mindent megtesznek a terv megvalósulásáért. A fürdő a szervezett munkásság és családtagjaik részére volna fentartva.

Budapesten a vagyonos osztály számára épült szanatóriumokon kívül a nyilvános uszodák rendeztek be tetőiken napfürdőket. Eltekintve minden egyéb körülménytől, ezek már kis méreteiknél fogva is absolute nem felelnek meg a célnak. Olcsó és nagy kiterjedésű nap- és légfürdők alapítása égető hiányt pótolna.

A dajkaügy törvényes rendezése címén érdekes előadást tartott Keller egyet. tanár az első németországi csecsemővédelmi kongresszuson. Azt fejtegette, hogy dajkák mindig voltak és mindig lesznek. A dajkakérdés egy meg nem oldott szociálhygienikus probléma és belátható időben nem is lesz megoldható. Ez a dolog a természetéből folyik: egy gyermeket megfosztanak az anyatejhez való természetes jogától, hogy a természetes táplálás előnyeit egy más gyermeknek juttassák. Ehhez járulnak még a dajkaügy egészségügyi és szociális bajai, melyek csak nehezen volnának küszöbölhetők. A dajka szolgálatát pénzzel egyáltalán nem lehet megfizetni; *a természetes ellenszolgálat volna a dajka és gyermekének befogadása az illető családba* és ez volna egyuttal azon természetes védelem, melyről a szociális törvényhozásnak gondoskodnia kellene. Követeléseit a következő öt pontban állítja fel: 1. Dajkákat csak államilag elismert intézetek közvetíthetnek. Ezek viselik a felelősségét a dajka egészségének és szoptatóképességének, valamint a dajkagyermek védelmének. 2. A dajka csak úgy helyezhető el egy családnál, ha a dajkának fertőzése a család részéről ki van zárva. Fertőzés esetén a véleményező orvos mellett a dajka gazdája is felelősségre vonható. 3. A dajka csak három hónappal lebetegedése után foglalkozhat az állását. 4. Az intézet átveszi a dajkagyermek gondnokságát és a gazda költségein gondoskodik a gyermek ellátásáról és felügyeletéről második életévének betöltéséig. 5. Az intézet köteles évente a dajkagyermek sorsáról a felügyelő hatóságnak kifogásolhatatlan statisztikát benyújtani. Ezen statisztikai eredményei mérvadók az engedély meghosszabbítása tekintetében.

Az előadó a következő szavakkal fejezi be előadását: »Ha a dajkagyermek halandósága alacsonyabb arányszámot fog mutatni, mint az illető hely csecsemő halandósága, akkor a dajkaügy ellen felhangzott legjelentőségtebb szociális kifogást kiküszöböltük«.

A koedukáció. A fiúk és lányok közös neveléséről ír érdekes cikket Fornari tanító a milánói »Educazione dei Sordomuti« (A süketnémák oktatása) című szaklapban. Fornari elmondja cikkében, hogy sokáig határozott ellensége volt a koedukációnak. Szűk látókörben nevelkedett. Körülötte csupa dogma, csupa szigorú érvek zárták el a világosságot. Lassanként azonban látóköre szélesbedett, gyakorlati tapasztalatai szaporodtak s ma lelkes híve annak a rendszernek, amelyet tévedésnek, csaknem erkölcstelennek tartott. Belátta, hogy a közös nevelés tapasztalatai szerint a kritikus korszak nem olyan veszedelmes, az ördög nem olyan fekete, mint amilyennek festik. Szükségesnek tartja, hogy a kérdéssel bővebben és behatóbban foglalkozzanak. Végül ismerteti dr. Harrisnak, a washingtoni oktatásügyi hivatal igazgatójának a véleményét, amelyet az a következőkben foglal össze:

1. A koedukációval az oktatás olcsóbb, mint az elkülönített neveléssel.

2. A koedukáció mellett könnyebb rendet és fegyelmet tartani. A leányok jelenlétében a fiúk magaviselete jobb, mint amikor egyedül vannak. Másrészt a leányok kevésbé fecsegők és kevésbé szórakozottak. A fiúk jobban elbirják a fegyelmet s jellemük finomodik.

3. A közös nevelés révén a fiúk és leányok jobban megismerkednek és méltányolni tudják a másik nem lelki világát. Így megfigyelték, hogy a vegyes iskolákban a leányoknak csekélyebb a kacérkodásra és a hiuságra való hajlamuk, mint azoknak a leányoknak, akiket elkülönített iskolákban tanítanak.

4. A vegyes iskolákban a tanítás eredményesebb. A tisztán fiúiskolákban a gépies betanulás jut túlsúlyba: a gondolkodás kissé túlságosan a képzelet és az érzelem rovására fejlődik, amennyiben túlbecsüli mindannak a fontosságát, ami anyagi érdekekkel van vonatkozásban. A leányiskolákban ellenben elhanyagolják az eszmék pontos körvonalozását. Túlságig fejlesztik a képzelődést és az érzelmeket s amellet szem elől tévesztik a meglévő valóságokat. A vegyes iskolákban sikerült ezen két szélsőség között az egyensúlyt megőrizni.

5. Igen figyelemre méltók végül a koedukáció etikai és társadalmi előnyei. A megszokás, hogy naponként találkoznak másnemű emberekkel csökkenti a kölcsönös vonzalmat. Serdülő korban ez a megszokás enyhíti azt, amit az amerikaiak *nemi feszültség*-nek neveznek: és az erotikus jelenségek sokkal ritkábbak azoknál a fiataloknál, akik vegyes iskolákba járnak, mint azoknál, akik olyan iskolákba járnak, ahol a nemeket szigorúan külön választják.

A syphilis (bujakór) lefolyása. Ezen irányban az »Ärztliche Sammelmappe« (III. évf. 7. sz.) a következő érdekes adatot közli: *Philipps* 4.000 elhalt közül 397-nél talált syphilitikus tüneteket. Ezek közül maga a syphilis 11 esetben volt a közvetlen halálok, 21 esetben pedig syphilisből közvetlenül eredő betegségek. *Rosenberg* 9.050 hulla közül 153 biztos és 161 gyanús syphilis esetet talált. Szerinte a syphilitikusok halandósága — 15—20 év között — az e korbéli általános halandóságnak csak $\frac{1}{5}$ -ét teszi ki; 20—30 év között már $\frac{1}{30}$ -al magasabb az általános halandóságnál; **30—40 év között még egyszer annyi**, 60 éveseknél $\frac{3}{5}$ -del magasabb az állandó halandóságnál. 131 eset közül volt 38 agygyuta, 23 agylágyulás (paralysis) 5 tabes. *Matthes* 698 syphilitikus életlefoyasát kísérte figyelemmel és csak az esetek $3\frac{6}{100}$ -ánál észlelhetett paralyssist vagy tabest. A betegek 75% -nál konstalálhatott élő utódokat, a született gyermekek $35\frac{6}{100}$ -ában volt elvetelés, halva született vagy egy éven alul elhalt. *Blaschko* 5.574 elhalt között 150 biztos és 27 valószínű syphilist talált. Ezek közül volt 8 agygyuta, 10 tabes és 36 paralysis. Az esetek 52% -ában maga a syphilis volt a közvetlen halálok. 36—50 életév között a syphilitikusok halandósága az általános halandóság kétszeresére emelkedett. *Pick* és *Bandler* 2.067 syphilis esetet vizsgáltak. Ezek között a fertőzés leggyakrabban lépett fel férfiaknál a 21—25 életév, nőknél 17—25 életév között, a fertőzéseknek több mint fele a 22—31 év között történt. Paralyssist az esetek $1\frac{3}{100}$ -ánál, tabest pedig az esetek $1\frac{1}{100}$ -ánál tudtak csak megállapítani,

Eugenetikus törekvések. Az eugenetika eszméje mint a legfontosabb szociálhygienikus problema, mindjobban tért hódít. Mult hó 15-én *Bleuler* a nagyhírű zürichi elmegyógyász a zürichi elmeorvosi—jogászi körben előadást tartott az *elmebetegek sterilizálásáról és esetleges castrálásáról*. Az elmebetegek közé sorozta természetszerint az intellektuális és morális idiotákat is. Az előadáson és az ezt követő vitában részt vettek a svájci igazságügyi hatóságok úgy állásra mint tudományra legkiválóbb emberei. A *fentjelzett műtétek megengedhetőségében, sőt szükségességében mindannyian megjegyeztek* és az igen élénk vita csak a körül forgolódott, hogy a fennálló törvények mellett milyen indikációkat állítsanak fel a műtétekre és hogy milyen határig lehet elmenni. Abban is megegyeztek, hogy egyelőre csak gyakorlatilag érvényesítik az eljárást és csak ha már erre nézve elegendő számú adatot gyűjtöttek, következnek be a törvényhozási beavatkozás.

Legényotthon Bécsben. Bécsnek Hernals külvárosában nemrég megnyitották a második legényotthont, miután az első ily irányú kísérlet (*Brigitte-nau-ban*) fényesen sikerült. Az otthonban olcsó és egészségügyi tekintetben kifogástalan lakást kaphat minden egyedül álló, 14 éven felüli férfi-egyen, kinek évi jövedelme nem haladja meg az 1500 koronát. Ellentétben a tömeglakásokkal, minden lakó elkülönített hálófülkét kap és azonkívül rendelkezésére állnak a közös nappali tartózkodási termek és különböző jóléti berendezések. Az új

legényotthonban van 813 hálófülke, azonkívül közös olvasó-, író-, dohányzó-termek és ebédlők.

Penész-múzeum. A párisi gyógyszerészi iskola 1903-ban érdekes penész-gyűjteményt kezdett meg, mely ma már valóságos múzeummá fejlődött. Élő állapotban különféle nekik megfelelő táptalajokon tartják és tenyésztik a penészeket és ezen rejtélyes, mindenütt ott levő növények életét most sikerült csak alaposan tanulmányozni. Természetes, tiszta culturákban tenyésztik őket, aminek ugyanaz a módja, mint a bacteriumok tiszta tenyésztésének. Mindenféle tápszereken és hulladékokon, állatokon és növényeken élőködők vannak már, míg ezen fölöttébb érdekes és gyakorlatilag is hasznos gyűjteményben.

MUNKÁSVÉDELEM.

Kommuniké az ipartörvény revíziójáról.

Az ipartörvény revíziójának előkészítésére alakított bizottság elnökét most nevezte ki a miniszter. A bizottsággal az új elnök bemutatkozásakor közölte a főbb elvekre vonatkozó álláspontját. Vezető elve az, hogy az előkészítendő tervezet maradjon meg a mai ipartörvény keretein belül, vagyis ne öleljen föl olyan kérdéseket, melyek noha az iparral összefüggésben vannak, szorosán véve az ipartörvénybe nem tartoznak. Munkásvédelmi törvényhozás, az iparfelügyelői intézmény reformja nem tartoznak szorosán az ipartörvény keretébe. Ha szüksége felmerülne, külön ily irányú törvények alkotásáról kell majd tehát gondoskodni.

Az ipartörvény — a mi véleményünk szerint — gerince kellene hogy legyen az egész szociális törvényhozásnak. Különösen szükséges az oly államban, melynek szociális törvényhozása még nem annyira fejlett, hogy a differenciálódás szüksége fennforogva, melyben a gazdasági viszonyok olyanok, hogy éles gazdasági harcok nehezen gyógyítható sebeket ütnek mindkét harcoló félén. Melyben végül a munkásság helyzete éppen iparunk fejletlensége és függősége és az ország szegénysége folytán rosszabb, mint más kulturállamokban.

Az ipartörvény revíziója alkalom kellene, hogy legyen arra, hogy szabadabb felfogás, hogy igazabb szociális szellem kerüljön bele a mi törvénykönyvünkbe is.

Hathatós munkásvédelem, az iparfelügyelet reformja égető szükség Magyarországon. Speciális törvények alkotása mellett sok nyomós érvelhetne felhozni. De nálunk külön-külön törvények követelése csak e kérdés elodázását jelentené. Egységes ipartörvény, egységes elvek szerint megalkotva e kérdéseket is megoldhatja. Komoly akadályja ennek alig lehet, nem kell, hogy kodifikatorius lángész legyen valaki, hogy ezt beláthassa.

De talán igazán nincs szükség ily irányú törvényes intézkedésre. Talán igazán kifogástalan a mi törvényes munkásvédelmünk, a mi iparfelügyeletünk szervezete?

Az ország ipari városaiban a lakásviszonyok és műhelyviszonyok tarthatatlanok.

A magyar kir. iparfelügyelőség 1908-iki évi jelentése szerint 3.899 oly intézkedés vált szükségessé, amely a munkások lakta ipari telepek és gyári helyiségek egészségi viszonyainak javítását célozta. Ilyenek a műhelyviszonyok, ilyenek a gyári és ipartelepi munkáslakások oly országban, melyben a tüdővész jobban terjed, mint bárhol másutt. Budapesten 10.000 lakos közül évente 37,6 hal meg tüdővészben, Charlottenburgban 11, Nápolyban 13,7, Londonban 14,4, Rómában 17, Berlinben 18,5, Madridban 24,8, Moszkvában 27,4, Bécsben 28,8.

A kereskedelemügyi miniszter által kiadott magyar gyáripari üzemi és munkásstatisztika megállapítja, hogy 1906-ben 16—17 éves munkás 25.333 számláltatott, 14—15 éves »munkás« 14.336, a betöltött 14 éves koron aluli pedig 2.620.

Az 1900-iki népszámlálás adatai szerint a 15 éven alúli munkások száma 14.027 volt, 16 évnél fiatalabb segéd, kinek napi munkaideje 10—11 óra volt, akadt 1.381; olyan, kinek napi munkaideje 11—12 óra volt, akadt 1.579; tanonc, kinek napi munkaideje 11—12 óra volt, akadt 14.435, kinek napi munkaideje 12—13 óra volt 1.223, napi 13—14 órai munkaideje 1.731 tanoncnak volt. *14 óránál tovább — bevalottan — 476 tanonc dolgozott.* 7—8—9 éves gyermekek dolgoznak magyar gyárakban. Az iparfelügyelők panaszzolják, hogy a munkaadók ezeket véletlenül a gyárban »játszó« gyermekeknek mondják. 1907-ben az iparfelügyelők jelentése szerint 274 esetben kifogásolta az iparfelügyelő gyermekek törvény által tiltott munkáját.

Amellett az iparfelügyelőség panaszzolja, hogy személyzetének elégtelensége, sokféle teendővel való túlhalmozottsága miatt éjjeli vizsgálatok alig végezhetők és így a gyermekek túlmunkája, tanoncok éjjeli dolgoztatása ellenőrzés nélkül maradt. A m. kir. ipari főfelügyelőség összjelentésében az 1907-ik évről szószerint olvassuk:

»Sajnos az iparfelügyelők a rendőrhatalóságok aziránti megkereséseinek, hogy egyes balesetekből kifolyólag a vizsgálatokon résztvegyenek, kisegítő erők hiánya és más irányú, nagymérvű elfoglaltságuk miatt nem tehettek mindenkor eleget. Pedig a balesetbejelentések elmaradása után most már csak ezúton kínálkozik alkalom arra, hogy az egyes üzemekkel járó veszedelmekkel megismerkedhessenek és ez alapon azok megelőzésének és elhárításának módozataira nézve tapasztalatokat szerezhessenek«.

Ezek az egyszerű szavak súlyos vádat jelentenek kormányzatunk szelleme ellen, jelentik a magyar iparfelügyelet abszolút csődjét.

De lássuk tovább azt a jelentést.

»1907-ben összesen 6.782 gyárat vizsgáltak meg az iparfelügyelők, 1.067-el kevesebbet (13,6%) mint az előző évben.« Miért? Mert ez évben az ipari termelési statisztikát vették fel az iparfelügyelők.

»Emellett nem kis mértékben akadályozta az iparfelügyelőket törvény-szabta kötelességeik elvégzésében megfelelő segéderők hiánya.

Ezek mellett még az iparfejlesztési és szintén nélkülözhetetlen ellenőrzési megbízások, valamint a nem kevésbé fontos telepengedélyezési tárgyalásokon való részvételek, a sztrájkok statisztikai anyaggyűjtése és az eléggé gyakori békéltetési tárgyalások, továbbá a magukban véve is egy egész hivatal tevékenységét kitöltő gőzkazánvizsgálatok végzése túlterheltséget okoz«.

Azt gondoljuk, hogy abban az országban, amelyben oly nagy az össz-mortalitás, a tuberkulózis halandóság, a gyermekhalandóság, amelyben az ipari balesetek oly gyakoriak, a foszfornekrozis és a többi ipari betegség annyi áldozatot szed, hol lázadásokra vezet a túrhetetlen lakásnyomor, hol a pauperizmus ólomsúlylyal nehezedik mind szélesebb néprétegekre, hol a gyermekmunka és az ipari balesetek ellenőrzését sem képes elvégezni az iparfelügyelet, ebben az országban nem nagyon kell megvárni az időt, míg szükség lesz majd munkásvédelmet, jobb iparfelügyeletet hozó törvényalkotásokra.

A törvényes munkásvédelem nemzetközi egyesületének ez év szeptember 26—28-ig Luganában tartandó küldöttgyűlésére az osztrák fiók a következő előadásokat jelentette be: Dr. Ehrenfeld ministeri segédtitkár az ólom-betegségek leküzdésére indított akcióról számol be. Dr. Teleky eme akció eredményeiről tart felolvasást. Dr. Teleky az ipari mérgekről készített jegyzékre teszi meg észrevételeit. Ugyanő a caisson-munka veszélyeiről és az ezek leküzdésére alkalmas módokról fog referálni. Dr. Combach kisasszony az otthoni munka szervezkedéséről és a díjszerződésekről fog beszélni. Dr. Drexel képviselő és Dr. Cronbach kisasszony a géphimzési üzemekben szokásos munkafeltételekről beszélnek. A bíró joga arra, hogy éh- és uzsorabérekét megállapító egyezségeket érvénytelennek minősítsen vagy megbüntessen: Dr. Kienböck. Fiatalkorúak éjjeli munkája kereskedelmi- és ipari irodákban és a vendéglői- és italmérési iparban:

Spalowsky képviselő. A »műszak« (Schicht) mint időmeghatározás a bányászatban : Dr. Hemala titkár.

Munkaidő az osztrák dohánytőzsdékben és dohánygyárakban.

A pénzügyministerium a belügy- és kereskedelmi ministeriummal egyetértőleg 1910. május 2-án rendeletet bocsátott ki, mely szerint a dohánytőzsdéket esti 9 órától reggeli 5 óráig zárva kell tartani. Az eladási idő legalább 12 óra kell, hogy legyen. A tőzsdetulajdonos alkalmazottainak legalább 11 órai megszakítatlan pihenő időt és egy órai ebédidőt ad. A dohánygyárakban beszüntették a szombat délutánokon a munkát, a heti munkaidőt leszállították $52\frac{3}{4}$ óráról 51 órára. Az 1909 november 16-ikáról kelt rendelet megváltoztatja a pénzügyministerium által 1902-ben kiadott munkarendet is, amennyiben kimondja, hogy a normális munkaidő hetenként 51 óra: ennek alapján a normális napi munkaidő a reggeli 6 órától este 6 óráig terjedő időközben mindig a cs. kir. vezérigazgatóság által állapítatik meg.

Ezekben a rendeletekben legértékesebb és legföltűnőbb rendelkezés az, hogy a dohánytőzsdéket ezentúl 9 órakor este becsukják.

A hivatalnokok jogviszonyainak gyökeres reformját követelte a liberális párt a porosz képviselőházban. Javaslatot nyújtottak be, melyben követelik, hogy az államhivatalnoknak is legyen meg egyesületi és gyülekezési joga, választásnál függetlenül nyilváníthassa akarátát, véleményét írásban és szóban szabadon nyilváníthassa. A hivatalnokok elemi polgári jogait a fegyelmi törvény, királyi rendeletek és ministeri rendelkezések légiói korlátozzák. A szervezkedés korában ilyen korlátozások méltatlanok a modern jogállam szelleméhez. A panaszjog is revideálandó. A fegyelmi szabályzat elavult. A javaslatot bizottsághoz utasították. Nyugodjék békében.

Gyermekek és nők ipari munkája Olaszországban. Az olasz munkaügyi hivatal közli az 1902. június 19-én életbe lépett gyermek- és nővédelmi törvény végrehajtásáról szóló jelentését. A jelentés az első öt év tapasztalatairól számol be. A bejelentés ellenőrzése néhány üzemben meglehetősen sok nehézséget okozott, különösen ott, hol idényhez kötött iparokról, vagy családtagok alkalmazásával üzőtt iparokról volt szó.

1907-ben 12.503 üzemben dolgoztak nők és gyermekek, a törvény végrehajtásának ellenőrzése a bányamérnökökre, az iparfelügyelőkre és a rendőrségre volt bízva. Az iparfelügyelők egyáltalában nem gyakorolták ezt a felügyeletet, úgy hogy 1907-ben külön munkafelügyelői állások szervezése vált szükségessé. 1907-ben a bányamérnökök 793, a rendőrség közegei 12.957, a munkafelügyelők 5.680 vizsgálatot végeztek. 18 éven alúli gyermekmunkásoknak, éjjel dolgozó nőknek és még nem nagykorú nőknek a törvény rendelkezése szerint munkakönyvük kell, hogy legyen. Kitént, hogy sok helyütt a törvény ellenére 12 évnél fiatalabb gyermekeket is találtak munkában. Az éjjeli munkát végző nők száma igen nagy, annak dacára, hogy a törvény szerint öt év lejártá után a nők éjjeli munkája teljesen eltiltatik, tehát még csak ebben az átmeneti időben van egyáltalán megengedve a nők éjjeli munkája; legtöbb büntetést 12 évnél fiatalabb gyermekek alkalmaztatása miatt róttak ki, gyakori volt továbbá, hogy nőket és gyermekeket munkakönyv váltása nélkül alkalmaztak, nem függesztették ki a munkarendet és a törvény szövegét, nem vezettek munkásjegyzéket.

A jelentés rámutat a törvény sok fogyatkozására. Követeli az ellenőrzés hatásosabbá tételét és ajánlja e célra a munkafelügyelői intézmény fejlesztését. Kiterjesztendőnek véli a törvény hatályát a kereskedelem, mezőgazdaságban és a háziiparban alkalmazott gyermekekre és nőkre.

Tanulságos, hogy az iparfelügyelői intézmény feladatainak képtelen sokoldalúsága és nagy túlterheltsége folytán Olaszországban és felmondta a szolgálatot és hogy csak munkafelügyelői állások szervezésével, tehát az iparfelügyelet feladatainak specifikálásával és elosztásával tudtak e bajokon segíteni.

A francia munkásügyi tanács (Conseil supérieur du travail) legutóbbi ülésén a következő határozatokat hozta:

1. Az egyesületekről szóló, 1901. július 1-iki törvényt alkalmazzák a szakszervezetekre azon külön intézkedések életbeléptetésével, amelyek ezen szakszervezetek céljainak megfelelnek és működésükhöz szükségesek.

Megállapítandó, melyek a szakegyesületek. A szakegyesületeknek tagja lehet az is, aki már szakmájával föl hagyott. Tagjai lehetnek azok is, akik legalább 10 éven át folytatták mesterségüket, azzal legalább öt év óta föl hagyta s azóta más mesterséget nem űznek. Tagjai lehetnek nők 18 évesnél idősebb kiskorúak.

Az 1901-iki törvény szabályainak megfelelően, az egyesületeknek joguk van a polgári élet minden tevékenységére: ingó és ingatlan vagyont szerezhettek, adományokat és hagyatékokat fogadhatnak el. Tagjaiknak munkaeszközöket stbit vásárolhatnak. Biróság előtt jogi személyt képezhetnek.

2. Kivánja a Godart-féle, a sütődék éjjeli munkájára vonatkozó törvényjavaslat napirendre tételét.

3. Óhajtja, hogy 18 éves kiskorúakat ne állítsanak az üzlet előtt fölállított kirakatokhoz: e munka napi időtartama legfeljebb 4 óra legyen. Télen át este ne tegyenek ki kirakatot. (A francia, de különösen a párisi üzletek előtt szokásos, hogy árúikat az utcán állítják föl s ott is árúsítják. Szerk.)

4. Óhajtja, hogy az állami munkások minden korlátozás nélkül részt vehessenek a békéltető bizottságok (Prudhommes) választásán.

JOGGYAKORLAT

BETEGSEGÉLYEZÉS.

Műfogak engedélyezésének előfeltételei.

I.

A düsseldorfi országos törvényszék (Landgericht) 1908. november 2-i ítélete.

Felperes az alperes pénztár tagja. 1907. őszén a felső fogsor gennyedése folytán orvosi segínyt vett igénybe. Dr. D. pénztári orvos a felsőfogsor összes fogainak eltávolítását és tizenkét új műfog betételét rendelte. a műfogak elkészítése végett felperest X. fogtechnikushoz utasította. Felperes a fogtechnikusnak a 12 fogért 55 M-t fizetett. A betegségélyezési törvény 58. §-ában meghatározott felügyeleti hatóság, B. város polgármestere olyképp döntött, hogy a pénztár nem köteles az 55 M. visszatérítésére. Az Amtsgericht a beadott kereset elbírálásánál épen így ítelt. Ítéletét a Landgericht a következő indokokkal hagyta helyben.

A pénztár minimális segélyezéséhez tartozik a Krankenversicherungsgesetz 6. §-a szerint szemüvegek, sérvkötők és hasonló gyógyászati segédeszközök engedélyezése, melyek a betegség megszüntetésére vagy enyhítésére, illetőleg a gyógyeredmény biztosítására szükségesek. Hogy a fogazat önmagában nem alkalmas arra, hogy betegséget megszüntessen, kiviláglik abból a körülményből, hogy fognélküli embert nem tekintünk foghiánya miatt betegnek. A törvény a törvényes minimális segélyen felül igényt ad »hasonló eszközök« engedélyezésére, melyek a munkaképesség helyreállítására és megtartására befejezett gyógykezelés után szükségesek. Ezen »eszközökhöz« számítandó a műfogsor is, mert nem vitás, hogy a fogak hiánya a táplálkozásra és ezzel a munkaképességre hátrányos befolyást gyakorol. Az alapszabályok azonban nem minden ily eszközre adnak igényjogot, hanem csakis olyanokra, melyek a szemüvegekhez és sérvkötőkhöz hasonlóak. Ebből következik, hogy csak olyan gyógyászati segédeszközök engedélyezhetők, melyek a szemüvegekkel és sérvkötőkkel hasonló viszonyban vannak, mint a törvényben említett »hasonló gyógyászati segédeszközök«. Ez a hasonlóság — mint a törvény geneziséből világosan megállapítható — nem a használat módjára és alaki hasonlóságra vonatkozik, hanem a költségek kérdésére. Költséges, a pénztárat súlyosan terhelő gyógyászati eszközök mellőzendők, csakis olyan »hasonló eszközöket« akar a törvény engedélyezni, melyek költségei egy szemüveg vagy egy sérvkötővel járó költséget nem mulják lényegesen felül. A műfogsor, melynek megtérítését a felperes kívánja, összehasonlíthatatlanul többbe kerül mint egy szemüveg vagy egy sérvkötő, nem sorolható tehát a »hasonló eszközök« közé, és így a megtérítést felperes nem igényelheti.

II.

A M. kir. Állami Munkásbiztosító Hivatal 1910. P. 12/3. sz. ítélete.

A M. kir. Állami Munkásbiztosítási Hivatal a fölebbezést elutasítja s az elsőbiróság ítéletét helybenhagyja.

Megokolás. Dr. K. és dr. B. pénztári orvosok egybehangzó véleménye szerint az igénylő annak következtében, hogy egyetlen felső foga sem volt

s emiatt az ételeket rendesen megrágni nem tudta, gyomorbajos lett, a baj elhárítására tehát feltétlenül szüksége volt műfogakra. Ezt a tényállást a pénztár sem vette tagadásba és az igénylőt csupán azért utasította el igényével, mert a pénztár ilyenmű és mérvű segélyeket még az eddigi gyakorlat szerint nem nyújtott tagjainak s a pénztár anyagi helyzete azt most sem engedi meg.

Az elsőbiróság helyesen állapította meg, hogy mivel az igénylőnek, a neki orvosilag rendelt műfogakra gyógyászati érdekből van szüksége, ezek reá nézve oly gyógyászati segédeszköznek tekintendők, melyre a T. 50. §. 2. pontja értelmében ingyen van igénye és ezzel szemben nem jöhet tekintetbe a pénztárnak anyagi helyzetére és eddigi ellentétes gyakorlatára való hivatkozása.

Mivel a pénztár dr. B. fogorvossal oly egyezséget kötött, hogy ez a pénztári tagok és családtagjaik részére a műfogak készítését 50% engedménnyel, azaz foganként 3 koronáért vállalja el és mivel az igénylő részére 14 műfogot készített, az első biróság helyesen állapította meg a 42 korona összeget is, melyben a pénztárt marasztalja. A szóbanforgó egyezségnek az a kikötése, hogy a fogankénti 3 kor. költség viselése az illető pénztári tagot, vagy családtagját terheli oly esetekben, midőn a pénztár a T. 50. §. 2. pontja értelmében a műfogakat, mint szükséges gyógyászati segédeszközt ingyen köteles nyújtani, figyelembe nem vehető, sem a pénztárnak az az érvelése, hogy a tagok az egyezés révén 50% kedvezményben úgy is részesülnek.

A német Krankenversicherungsgesetz 6. §-a következőképen szól:

»Als Krankenunterstützung ist zu gewähren:

1. Von Beginn der Krankheit ab freie ärztliche Behandlung, Arznei, sowie Brillen, Bruchbänder und ähnliche Heilmittel.

Az 1907. évi XIX. t.-c. 50. §-a a következőképen szól:

»A betegség esetére biztosításra kötelezett és önként biztosított tagoknak betegség esetében az Országos Munkásbetegsegélyző és Balesetbiztosító Pénztárral szemben legalább a következő segélyekre van igényük:

2. Gyógyszerekre, fürdőkre és a szükséges gyógyászati segédeszközökre (szemüveg, mankó, sérvkötő, müláb stb.) húsz héten át szintén ingyen.)«

Az idézett német és magyar törvényszöveg érdekes példája annak, hogy a magyar törvény rendelkezése, dacára annak, hogy a német törvényből vétetett át, az eltérő fogalmazás folytán az engedélyezendő gyógyászati segédeszközök fogalmának szélesebb magyarázatát engedi meg, mint a német törvény.

A munkaadó bejelentési kötelezettsége több munkaadónál foglalkoztatott napszámosoknál.

A badeni nagyhercegi közigazgatási bíróság 1909. évi február hó 9-iki határozata.

Kőhordó napszámosok, kiket a kőművespallér olyképen állít munkába, hogy az építési vállalkozó által a kőművesmunkák elvégzésére rendelkezésére bocsátott összegből a kőhordók bérét ezek vezetőjének (Partieführer) fizeti ki, az építési vállalkozó által, ki munkaadójuknak tekintendő, jelentendők be betegsegélyezésre. Ha a kőhordók egyidejűleg több vállalkozó épületénél vannak alkalmazva, az összes munkaadók kötelesek a bejelentésre. Természetesen megállapodás létesíthető a különböző munkaadók és a pénztár között — több biztosításra kötelezett munkaviszony fenforgása esetén — a bejelentés eszközésére és a járulékok lerovására nézve. Ha valamelyik építési vállalkozó vagy építésvezetője tudomásul veszi a kőhordó napszámosok vezetőjének azt az állítását, hogy a napszámosokat más munkaadó már bejelentette, ezt a tudomásulvételt csak saját veszélyére eszközölheti és felelősséggel tartozik akkor, ha más munkaadó — tudtán kívül — e munkásokat kijelenti, anélkül, hogy az említett munkaadó a bejelentést eszközölte volna.

BALESETBIZTOSÍTÁS.

Baleset és gyomorrák okozati összefüggése.

I.

A bécsi választott bíróság 1900 május 20.-i ítélete.

X. munkás egy bécsi gyár üzemében 1909. márciusban a síma padlón elcsúszott és háttal valamely tárgyra esett. Még a baleset napján panaszkodott, hogy gyomortájon fájdalmai vannak. Fájdalmai tovább tartottak, ugyanazon év

júniusában munkaképtelen lett és 1909. év szeptember 12-én gyomorrák következtében meghalt. Özvegye, ki férje halálát a balesettel hozta összefüggésbe, az alsóausztriai biztosítóintézetnél özvegyi járadékot kért. A balesetbiztosító intézet a kártalanítást megtagadta azzal az indokolással, hogy egyrészt nem forog fenn üzemi baleset, másrészt nincs okozati összefüggés az állítólagos baleset és X. munkás halála között. A szakértő orvosok véleménye szerint az okozati összefüggés baleset és halál között nem állapítható meg. Az orvosok ugyanis abból indultak ki, hogy a sérült halála nem tekinthető a baleset következményének, mert a gyomor az esés alkalmával nem sérült meg közvetlenül. Fel kell tehát azt tételezni, hogy már a baleset megtörténtekor betegségi folyamat volt a gyomorban. Arra a kérdésre, hogy a baleset a *már meglevő betegség* rosszabbodására befolyást gyakorolhatott-e, szintén nemmel feleltek az orvosok, úgy, hogy az orvosi vélemények alapján az özvegy kártalanítási igényével elutasított.

II.

A brünni választott bíróság ítélete.

Y. munkás elesése alkalmával a csontot és nem közvetlenül a gyomrot ütötte meg.

A kezelő orvos előadása szerint a sérült munkásnál a baleset után rövid idő múlva gyomorbeteg jelenségei mutatkoztak, melyek arra engedtek következtetni, hogy ezen fejlődő gyomordaganat gyorsabban fejlődött a rázkódás és zúzódás folytán.

A brünni választott bíróság dr. Kolisko tanár szakértői véleményét beszerezte. E szakértői vélemény a következőket tartalmazza:

»Az a kérdés, hogy erőművi behatás (trauma) krónikus gyomordaganatot előidézhet-e, számos tapasztalati tény alapján igenleges értelemben döntendő el. Különböző módon keletkezhetnek sérülések alkalmával gyomordaganatok. Így pl. oly erőművi behatás, mely közvetlenül a gyomrot éri, pl. ütés a gyomor tájon a gyomor nyákhártyájának sérülését idézi el, amikor is a sérült rész a vérkeringésben oly nehezen zavarható, hogy a gyomornedv emésztő hatása rajta érvényesül és anyagcsökkenés származik, amely a gyomornedv megfelelő összetételénél úgynevezett kerek tályoggá fejlődhetik.

Ugyanez keletkezhetik egy, a gyomorra történt közvetett traumatikus befolyás által. Így a szakirodalom több esetet ismer, amelyeknél nehéz súly emelése folytán gyomorhártyasérülés történt és ennek folytán gyomortályog fejlődött.

Az adott esetben feltételezhető a közvetett erőművi hatás lehetősége a gyomorra nézve, mely által a gyomornyákhártya sérülése keletkezhetett. Akár egy fatuskó emelése, akár az a rángatás, amelyet a munkás, munkástársának laikus bemozdása alapján azon pillanatban érzett, amikor a teher a jeges talajon elcsúszás következtében kezeiből kiesett, volt az ok; annyi bizonyos, hogy a baleset alkalmával gyomorsérülés történt, amely a kezelőorvos előtt még ugyanazon napon bizonyos tünetekben megnyilvánult. Az orvos sérültet, akit balesete előtt több ízben kezelt, egészséges és erős embernek vázolta. A szemtanúk is a munkahelyen valamennyi között legegészségesebbnek ismerték, aki sohasem panaszkodott, hogy mellében és gyomorában fájdalmakat érez. Mindezen jelenségek spontán gyomorvérzéssel össze nem egyeztethetők és különben is ezek, csak régebben meglévő gyomorbetegségeknek fordulnak elő. A megbetegedés első, súlyos és életveszélyes tünetei a baleset után majdnem két hónap után léptek fel, amely napon az orvos daganatot állapíthatott meg; ezen tályog azonban arra enged következtetni, hogy az nem rövid idővel azelőtt keletkezett, hanem legalább is két hónap óta fennállhatott.

Ezen betegség lefolyása bizonyítja, hogy a gyomorbetegsége, amely betegség lassan fejlődő gyomortályogban nyilvánult meg, a baleset — amelynél mindenestre gyomornyákhártyasérülés történt — befolyással volt.

Ennélfogva azon feltevés, hogy a baleset a halálos kimenetelű gyomorbetegséget okozta, teljesen be van igazolva.

E vélemény alapján a választott bíróság az okozati összefüggést és így a kártalanítási igényt megállapította.

Részletfizetésre
is szállítunk

**modern amerikai irodai-, úriszoba-
és könyvtár-berendezéseket**

Glogowski és Társa cs. és kir. udv. szállító
Budapest, VI. ker., Andrassy-út 12.

Képes árjegyzék ingyen és bérmentve.

HIRMANN FERENC

FÉMONTÓDE, RÉZ- ÉS ÉRCMŰÁRÚGYÁRA
BUDAPEST VII., CSÁNYI-U. 7-9.

KÉSZÍTEK mindennemű szerelvényeket, víz-, gőz-, légszusz- és fürdőberendezések részére. Szőlő- és pincegazdászati gépeket és eszközöket. Szivattyúkat. Vasuti kocsik és hajó-szerelvényeket. Kereskedelmi réz- és vas-súlyokat. Ontvényeket minden ötvözet szerint. Állandóan raktáron: vízvezetéki szerelvények, kovácsolt és öntöttvas-csövek. Öntöttvas fürdőkádak és zománczott kiöntők. Egészségügyi berendezések. Fayence-árúk.

BUDAI MÁRIA-FORRÁS

természetes sulfatos ásványvíz.

Ivókúra hidegen vagy melegen.

INDIKÁLT:

1. Szív és véredények bajainál, arteriosclerosisnál és agyvérterlődésnél unicum és specifikum. 2. Gyomor-, bél-, máj- és epeutak bajainál. 3. Vese-, húgy- és ivarszervi bántalmaknál (húgycső, húgycsőtakár, vesefőny, vese- és húgyhomok és vesemedencelob eseteiben). 4. Prostatitiseknél, méhbajoknál, köszvénynél, (húgysavas diathesis, elhízásnál és cukorhúgyártnál). 5. Páratlan hatású gyermekhashajtó.

ELŐNYEI: 1. A vizeletet enyhén és biztosan fokozza, szabályozza és tisztítja (nátrium-nitricum, magnesium-sulfuricum és calciumchlorid tartalmánál fogva). 2. A bélműködést nagyobb tevékenységre serkenti. 3. Az étvágyat megfelelően elősegíti. 4. Kevés szén-savat tartalmaz.

JUSZT FERENC

LÁTSZERÉSZ

BUDAPEST, IV., MUZEUM-KÖRÚT 15. SZ.

A FOGÁPOLÁS legtökéletesebb eszköze

a Dr. EGGER-féle
Kalium chloricum-

FOGPASZTA.

ORVOSILAG AJÁNLVA.

Főraktár NÁDOR-GYÓGYSZERTÁR
Budapest, VI., Váci-körút 17. szám.

Budapest, IV. ker., Károly-körút 26. I. em.
fogtechnikai és fogorvosi

műtermünkben készítünk (a gyökér eltávolítása nélkül is) természetű fogpótlásokat aranyban és (vulcanit) kautschukban szájpadlás nélküli fogpótlások, u. m. arany-

koronák, csapos fogak és aranyhidak a legművészebb kivitelben. Továbbá arany, porcellán, cement és amalgam töméseket (plombák), foghúzás teljes érzéstelenítéssel.

Edelmann József dr. és Márfay Arthur
egyet. orvos — fogorvos.

Rendelés 9-6-ig. ☐ Ünnepnapi 9-1-ig.
Méréselt árak! Lift Villamos megálló.

A fogfájás és a modern fogpótlás című, mindenkit érdeklő könyv most jelent meg dr. Edelmann és Márfay fogorvosok tollából (IV., Károly-körút 26.) 10 fillér ellenében díjtalanul bárkinek megküldeték.

Ajánlja ósan felszerelt látsecészeti árúk raktárát. Saját készítményű szemüvegeket, valódi hegyi kristályüvegeket; a legfinomabb Goerz és Busch féle látcsöveket. A pénztár tagjai 15% engedményben részesülnek.

☐☐ KÖRUTI FÜRDŐ ☐☐

Budapesten, VII., Erzsébet-körut 51. sz.

A főváros gócpontjában.

TISZTASÁGI- ÉS GYÓGYFÜRDŐ TELJESEN FELSZERELVE.

OSZTÁLYAI:

GŐZFÜRDŐ,
KAD « ÉS
HULLÁMUSZODA

VÍZGYÓGYINTÉZET,
FANGÓ « «
SZÉNSAVAS ÉS

SÓS FÜRDŐK.

Mind a 7 osztály télen és nyáron egyaránt teljes üzemben. Orvosi rendelés és felügyelet.

„MATADOR”

RUGGYANTA ÉS
BALATAMŰVEK
RÉSZV.-TÁRS.

POZSONY-LIGETFALU.

■ ■ ■

*Műszaki ruggyanta-
árúk és balataszij-
gyártása.*

Kizárólag viszonteladókkal dolgozunk.

Vezérképviselet és raktár

BARTA GYŐZŐ

Budapest, VI., Dávid-utca 1/B.

AEROLITH

KIS J. JENŐ

okl. mérnök szabadalma

Az „AEROLITH”

a modern építkezésnek építőköve, mellyel nemcsak gyorsan és olcsón, de az egészségügyi követelményeknek legmegfelelőbben lehet építeni.

Az „AEROLITH”-

falak szárazak, szellőztethetők és kívül-belül bármely módon még kiégetéssel is deszinficiálhatók.

Az „AEROLITH”

ezért kiválóan alkalmas kórházak, iskolák, munkáslakások, műhelyek stb. építésére.

Bővebb felvilágosítással készségesen szolgál

KIS J. JENŐ

okl. mérnök, építési vállalkozó, szab. Aerolith-, cementárú- és terracit-gyáros

Budapest, V., Pozsonyi-út 19.

HIRSCH és FRANK

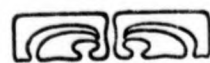
Budapest-salgótarjáni gépgyár és vasöntő részvénytársulat. BUDAPEST, VI., ARÉNA-ÚT 132. sz.

☐ Külön osztály: TÉGLAGYÁRI GÉPEK. ☐ Gyárt: FALITÉGLA- S CSERÉPSAJTÓKAT, TÉGLAGYÁRTÓ- ÉS ANYAGMEGMUNKÁLÓ- ☐ GÉPEKET, legújabb és legjobban bevált ☐ szerkezetekben. ☐

Elvállalja anyagvizsgálatok kivitelét és TELJES TÉGLAGYÁRI TELEPEK LÉTESÍTÉSÉT

Tervek és költségvetések díjtanul. ☐ ELSŐRANGÚ REFERENZIÁK.

AUTOMOBILOK ACETYLEN LÁMPÁK

≡ BÁRDI JÓZSEF ≡
AUTOMOBIL RÉSZV.-TÁRS.
BUDAPEST, VI., MOZSÁR-U. 9. SZ.

TELEFONSZÁM 50—81.

BUNZL ÉS BIACHBUDAPEST, IX. KERÜLET
SOROKSÁRI-ÚT 94. SZÁM.

Vesznek és eladnak mindennemű rongyokat és papírhulladékot. Állandó nagy raktár tisztítórongyokban.

DIGESTOL GLÜCK**a legökéletesebb emésztőpor.**

Elősegíti az emésztést, fokozza a bél-működést és étvágyjavítólag hat. Javalva van a gyomor- és bél legkülönbözőbb bántalmainál, nehéz emésztés esetében, bélrenyheségnél, étvágytalanságnál stb.

Kapható minden gyógyszerárban.

Főraktár:

Glück-féle gyógyszerészeti laboratórium
Budapest, VIII., Rákóczi-tér 2.**GARAY SAMU
ÉS TÁRSA**sebészeti-, mű-, BUDAPEST, IV.
kötőszel- és vil- Kossuth Lajos-
lanygép-gyártók. utca 1. szám.
(Ferenciek bazára). Gyár ugyanott az udvarban.

A budapesti és számos vidéki kerületi munkásbiztosító pénztár és betegsegélyző egyletek szerződéses szállítói ajánlják saját készítményű sérvekötő, haskötő, orthopädia-gépeiket; műlábak, műkezek, lábgépek, mellfűzők és összes egyéb betegápolási gyártmányait és orvosi műszereiket, valamint rendelő intézeteknek szükséges vasbutor és egyéb berendezéseiket.

JUTÁNYOS GYÁRI ÁRAK!

Javításokat gyorsan és olcsón teljesítenek.

PÁRTOLJUK A MAGYAR IPART!**„Continental“
Pneumatik**

legjobb gyártmány
kerékpárok, hintók
és automobilonok ke-
:: rekei részére. ::

**ÖSTERREICHISCH-
AMERIKANISCHE
GUMMIFABR. A.-G.**
WIEN, XIII., BREITENSEE.

Raktár Budapestben:

DÉRY GYULÁNAL,
VI. ker., Révay-utca 6. szám.**SEMPERIT GUMMIWERKE**

G. m. b. H. ■■ WIEN.

Automobil-, kocsik- és
motor-pneumatik
kocsikerék-gummi

Vezérképviselő és raktár:

SALZBERGER SAMU
VI. ker., Andrásy-út 20. szám.**HOLLANDI**

életbiztosító részvénytársaság

(Algemeene Maatschappij van Levensverzekering en Lijfrente)

AMSTERDAM.

Magyarországi igazgatóság: Budapest, VIII. ker., Rákóczi-út 1.

LEGOLCSÓBB DIJAK.

Az 1908-ik év végén a biztosítások összege **344 millió** koronát :: meghaladta.A tartalékok összege: **102 millió 420,280 K 80 fill.**:: Eddigi kifizetések: **85 millió 818,215 K 10 fill.**AZ INTÉZET SAJÁT PALOTAJA:
Budapestben, Kalvin-tér, Baross-utca 1., Ullői-út 2-4. sz.

Orvos urak figyelmébe!

Ludtálpúak és fájós lábúak legjobb eredménnyel használják a **szab. Laufer ludtálp-fűzőt.**

Szakorvosok által elismerve. — Prospektust kívánatra ingyen küld az egyedüli készítő

SZÉKELY ÉS TÁRSA

ortopéd-cipész.

BUDAPEST,

IV., Múzeum-körút 9. szám.

Kisérelje meg mindenki a közkedvelt

☛ SZABADALMAZOTT ☛

WILLAX

kávékockát,

mely a legtökéletesebb a maga nemében.

Darabja **4** fillérért mindenütt kapható.

FIGYELJÜNK a »szabadalmazott Willax kávékocka« felírású csomagolásra!!

FANGÓ

GYÓGYINTÉZET

Budapest VII., Erzsébet-körút 51.
(Körúti fürdőben).

Battagliai vulkanikus radioaktív iszappal való *résztleges göngyölés*. Csúsz, köszvény, idegszabák, sebészeti utóbántalmak és izzadmányok (hasüri) eseteiben gyors és radikális eredmény. ☐

Ajánlják orvosaink
☐ legkiválóbbjai ☐

1909-ik évben 32.000 kezelés.

Munkásbiztosító pénztárak figyelmébe ajánlja az Országos Pénztár 1909. okt. 28-án megjelent 38.457. sz. körirata.

FANGÓ-ELADÁS. HÁZI KEZELÉS.

VEZETŐ ORVOS: VÁNDOR DEZSŐ DR.

SEMPERIT GUMMIWERKE

G. m. b. H. ■■ WIEN.

Automobil-, kocsik- és motor-pneumatik kocsikerék-gummi

Vezérképviselő és raktár:

SALZBERGER SAMU

VI. ker., Andrásy-út 20. szám.

HOLLANDI

életbiztosító részvénytársaság

(Algemeene Maatschappij van Levensverzekering en Lijfrente)

AMSTERDAM.

Magyarországi igazgatóság: Budapest, VIII. ker., Rákóczi-út 1.

LEGOLCSÓBB DIJAK.

Az 1908-ik év végén a biztosítások összege **344 millió** koronát :: meghaladta.

A tartalékok :: összege: **102 millió 420,280 K 80 fill.**

:: Eddigi kifizetések: **85 millió 818,215 K 10 fill.**

AZ INTÉZET SAJÁT PALOTAJA:

Budapesten, Kalvin-tér, Baross-utca 1., Ullői-út 2-4. sz.

Ideal

IROGÉP absolut látható irással

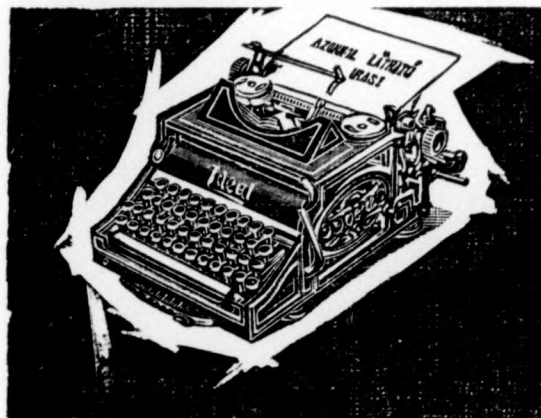
A gépet bárhol díjmentesen bemutatjuk.

Magyarországi vezérképviselőség:

SCHOTT H. ÉS DONNATH

BUDAPEST, VI. KER., ANDRÁSSY-UT 53. SZ.

Igen célszerű tizedes rovatolóval bankok és takarékpénztárak részére. ::

Dr. PAJOR SANATORIUM

ÉS VIZGYÓGYINTÉZET A
FŐVÁROS KÖZPONTJÁN

BUDAPEST,

VIII., Vas-utca 17. szám.

Bel-, ideg- és sebészi betegeknek. Bejárók és bennlakóknak
NAGY VIZGYÓGYOSZTÁLY,
szénsavas fürdők, villamos
kurák, BELÉGZŐ TEREM.

Pneumat. kamara és
inhalatorium.

Pakolások pöstyéni iszappal.

A PÖSTYÉNI ISZAP
BUDAPESTI FŐLE-
RAKATA.

PROSPEKTUS KIVÁNSÁGRA.

Aki igazán **SZALÁMIT** akar venni,
jó és izletes az kérjen

HERZ-SZALÁMIT

Ezen legjobb hírnévnek örvendő magyar szalámi a legtisztább kezelés mellett első rendű sertéshusból készül. Csak az a valódi Herz-féle szalámi, melynek rudja ólompecséttel van el- látható, a mire látva, melyen a úgy a rudakban, gyár védjegye mint a felvágott állapotban való bevásárlásnál ügyeljünk.

Herz Ármin Flai szalámigyár, Budapest.

ROZSDA ELLEN LEG- MEGBIZHATÓBB MÁZ

LEGJOBB HAZAI GYÁRTMÁNY
SIDEROSTHEN-LUBROSE MŰVEK.

Iroda: BUDAPEST, VI., Podmaniczky-u. 27.
Gyár: FIUME.

!! EGYEDÜLI MAGYAR GYÁRTMÁNY !!

ELSŐ MAGYAR FÉMTÖMLŐGYÁR RÉSZV.-TÁRS. (POZSONY-LIGETFALU)

Gyárt egyszerű, kettős és átfonott fémtömlőket acél, bronz, vörösréz és bármely más fémből viz, gőz, olaj, kőolaj és savak részére.

Vezérképviselő és raktár: **Barta Győző** Budapest, VI. ker., Dávid-u. 1/B.

TELEFONSZÁM 3-36.

TELEFONSZÁM 3-36.

MUNKÁSÜGYI SZEMLE

KÖZLEMÉNYEK A MUNKÁSBIZTOSÍTÁS, A SZOCIÁLIS EGESZSÉGÜGY, A MUNKÁS-
VÉDELEM, A MUNKAVISZONY ÉS AZ IDE VONATKOZÓ JOGGYAKORLAT KÖRÉBŐL

SZERKESZTI: KIS ADOLF.

TÁRSSZERKESZTŐK: Dr. STEIN FÜLÖP és Dr. HAHN DEZSŐ.

Megjelenik minden hó 10-én és 25-én. Előfizetési ár egy évre 20
korona. Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, VII., Rózsa-utca 29.
Telefon 93-99. Postatakarékpénztári csekk-számla 24.911.

TARTALOM: Cikkek: Családi kertek. *Ferenczi Imrétől.* — A külföldi szociális
törvényhozás. *Szántó Menyhértől.* — A jelölés joga. *Ágoston Péteről.*
— A munkaképesség-csökkenés megállapítása a munkásbiztosítási választott bírósá-
goknál. *Koch Károlytól.* — Nap- és légfürdők. — **Kommüniké az ipartörvény revíziójáról.**
SZEMLE: Munkásbiztosítás: Az országos pénztár módosított alapszabályai. — A pénzügyi
tisztviselők a munkásbiztosítás ellen. — A nemzetközi munkásbiztosítási értekezlet. — Az orvosok
és a német munkásbiztosítási javaslat. — A munkásbiztosítási reform ügyében. — A németországi rok-
kantbiztosítás. — A német betegsegélyző-pénztárak számának csökkenése. — A besztercebányai
ker. munkásb. pénztár. — Az egri ker. munkásb. pénztár. — A balassagyarmati ker. munkásb.
pénztár. — A dési ker. munkásb. pénztár. — A körmőczbányai ker. munkásb. pénztár. — **Szociá-
lis egészségügy:** A dajkaügy törvényes rendezése. — A koedukáció. — A syphilis (bujakór) le-
folyása. — Eugenetikai törekvések. — Legényotthon Bécsben. — Penész-múzeum. — **Munkás-
védelem:** A törvényes munkásvédelem nemzetközi egyesülete. — Munkaidő az osztrák dohány-
tőzsdékben és dohánygyárakban. — A hivatalnokok jogviszonyainak gyökeres reformja. — Gyer-
mekek és nők ipari munkája Olaszországban. — A francia munkásügyi tanács. — **Joggyakorlat:**
Betegsegélyezés. Balesetbiztosítás. — **Hírdetések.**

LIBÁL és MÁRZ

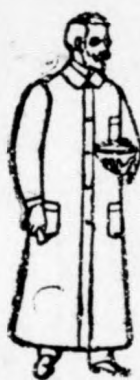
optikai intézet motor-hajtással

BUDAPEST, VI. KER.,
TERÉZ-KÖRÚT 54. SZ.

a nyugoti pályaudvarral szem-
ben, a Podmaniczky-utcai sarok-
házban.

Telefon 99-56. □ Törzsület 1846-ban alapítva.

Csüptető- és szemüveg-különlegessé-
gek. Színházi látcsövek és távcsövek.
Hőmérők. Nagyítók. Üvegműszerek.
Laterna magikák. Rajz- és mérőeszkö-
zök. Barométerek és nedvességmérők.
Tájélok. Szög- — dobok — tükrök és
prismák. Különféle fajsúlymérők (areo-
meterek). Fényképészeti kamarák és
kellékek. **SPECIALISTÁK:** Törv. vé-
dett gyári villamosjelző és csirkeköltő-
hőmérőkben. Úgyszintén különféle
munkás szemüveg és respirátorokban.
*A legtöbb budapesti és vidéki munkás-
és betegsegélyző pénztárak szerződés-
ses szállítói.*

Elszakíthatlan
munkásöltöny

Orvosi boncköpeny
Orvosi rendelő kabát
Gyógyszerészköpeny
Vegyeszköpeny

GUTMANN J. ÉS TÁRSA

Budapest, Rákóczi-út 16.

Minta és árjegyzék ingyen és bérmentve.

□ ALAPITVA: 1892. ÉVBEN. □
ÁLLAMI FELÜGYELET ALATT.

GERŐ FERENC

KATONAI ELŐKÉSZÍTŐ INTÉ-
ZETE AZ EGYÉVES ÖNKÉN-
TESSÉGI KÉPESÍTŐVIZSGÁRA

Budapest, VII., Rózsa-utca 33.

Előkészít 6 és 10 hónapra terjedő tanfo-
lyamokon. Részletes ismertető és vezér-
fonal a tanuláshoz az igazgatóságnál kap-
ható. **Beiratás naponként d. u. 4-7-ig.**

TELEFON 79-34.

Szent-Margitszigeti üditővíz

A legkiválóbb szénsavval telített ásványvíz.

Mint asztali víz nagyon kellemes,
jó hatása, egészségpótló ital. —
A Szent-Margitsziget gyógyfürdő
felügyelősége saját kezelésében.
Telefon 36-52. Telefon 36-52
Minden jobb fűszerüzletben
és vendéglőben kapható.

Császárfürdő Budapestén.

Nyári és téli gyógyhely az Irgalmasrend kezelése alatt. Kénes hév-vizű gyógyforrásai páratlanok. Ezek a források bőségesen táplálják vizükkel az intézet valamennyi fürdőjét, u. m. a gőzfürdőt és népgőzfürdőt, az egyes és közös külön női- és férfi-iszapfürdőket (iszapborogatások), márványkád-, porcellán- és kőfürdőket, valamint török- és horganykád-fürdőket, továbbá a hőlég-, szénsavas- és villamos-fürdőket. Ezekből a dús gyógyforrásokból kapja vizét a kontinensen egyedül álló női- és a férfiuszoda is.

A Császárfürdő kiváló gyógyító ereje nemcsak csúzos bántalmak és idegbajok ellen, hanem sok más betegségeknek is általánosan elismert. Ivókurája kitűnő gyógyhatású hurutos légzőszerveknél és altesti pangásoknál.

Lakószobái kényelmesek; berendezésük a különböző igényekhez van szabva. Jutányos árak. Minden tekintetben szoliditás. Gyógy- és zenedíj nincsen. Prospektust ingyen és bérmentve küld *az igazgatóság.*

Kapható minden jobb bőr-, cipő- és divatárú kereskedésben.

Kapható minden jobb bőr-, cipő- és divatárú kereskedésben.

MAGYAR TÖRLŐGUMMI

kapható minden papirkereskedésben.

VÉDJEGYE:

*Magyar címer a védjegye,
Magyar diák csak ezt vegye!*

MAGYAR
RUGGYANTAÁRÚGYÁR
RÉSZVÉNYTÁRSASÁG
BUDAPEST.

MÁLNÁSI SICULIA GYÓGYVIZ

az összes hurutos bántalmaknál pótolhatlan. A gyomorégést azonnal megszünteti. — Hatásában fölülmulja a continens összes hasonló gyógyvizeit és különösen javaltatik a gége, torok, tüdő, vese, hólyag és a belek hurutos bántalmainál.

MINDENÜTT KAPHATÓ. Főraktár: BRÁZAY BUDAPEST.